Özgürlük İki Adım Ötede Değil

Aram Pehlivanyan

şiirleri ve yaşamı

Özgürlük İki Adım Ötede Değil

Aram Pehlivanyan

ARAS

Zaman acımasız davrandı A. Şavarş'a. Maalesef döneminin arkadaşlarından çoğu, onu çok çabuk unuttular; muhtemelen asi yapısı, affetmeyen tavrı nedeniyle ya da daha doğrusu, saçtığı parıltılı yalazlar nazik parmaklarını yakmasın diye fazla yaklaşmak istemediler ona...

Sanırım kitabını ikinci kez yayınlamak için henüz vakit geç değil. Sağa sola yayılmış düzyazıları ve yayınlanmamış şiirleriyle de zenginleştirilerek eserleri korunabilir.

A. Şavarş, gerçek ve öncü bir şair olarak unutulmaz bir ad ve iz bıraktı. O, yenilerin içinde en yenilikçilerden biri oldu, özellikle en keskini ve –neden olmasın– şüphesiz en yeteneklisi de.

S. K. Zanku

A. Şavarş mahlasıyla yazan Aram Pehlivanyan'ın kalem ve fikir arkadaşı

25 Ağustos 1999, Paris

usul gereği

Elinizdeki kitap, A. Şavarş tarafından yazılan ve 1949'da İstanbul'da, Galata Billur Sokak Evkaf Han No. 10 adresindeki Doğu Basımevi'nce basılıp 2 lira fiyatla satışa sunulan 13x19.5 cm. ebadında 3. hamur kâğıda 64 sayfalık

Kağaki Jığhorin Meç
[Kentin Gürültüsünde]

adlı Ermenice şiir kitabının çevirisidir; ancak, bununla sınırlı olmayıp, A. Şavarş mahlasını kullanan Aram Pehlivanyan'ın daha sonraki yıllarda yazdığı, çoğu yayınlanmamış olan Türkçe ve Ermenice şiirlerinin bir bölümünü de içermektedir. Yaşamının ikinci yarısını yurtdışında geçirmesine yol açacak siyasi bir kimliği de olan ve bu alanda A(hmet) Saydan adıyla bilinen şairin iç dünyasına ve şiirlerine erişimi kolaylaştırması amacıyla, yakın arkadaşlarının veya onu tanıyanların kaleminden kimi tanıklıklara, ayrıca bazı belge ve fotoğraflara da yer verilmiştir

Şairin kitabından çevrilen şiirlerde, ilki hariç, Ermenice orijinalindeki sıraya sadık kalınmış, son dönem şiirleri ise kronolojik sırayla verilmiştir. Çevirilerde biçim yönünden de Ermenice orijinaline olabildiğince uyulmuş, satırların dizilişi, ahenk ve uyaklar gözetilmeye çalışılmıştır.

Pehlivanyan'ın şiir kitabının, basımından 50 yıl sonra Türkçe'ye kazandırılması çalışmasına ve şiirlerinin çevirisine yaptığı katkılardan dolayı gazeteci yazar **Rupen Maşoyan**'a (İstanbul), Aram Pehlivanyan'la ilgili yazı, belge ve fotoğraf sağlayan **Sarkis Pehlivanyan** (Paris) ile **Meline Pehlivanyan**'a (Berlin) teşekkür ederiz.

yayıncının notu

© Aras Yayıncılık

Aras Yayıncılık
İstiklal Caddesi, Hıdivyal Palas 465/Z
80050 Beyoğlu Tünel - İstanbul
Tel: (0212) 252 6518 - 243 0602
Fax: (0212) 252 6519
arasyayincilik@superonline.com

Kapak Tasarımı
Aret Gıcır

Kapak Fotoğrafı
Kızkulesi: Ara Güler
Aile fotoğrafı: Aram Pehlivanyan, annesi Mannik,
ablası Ankine ve ağabeyi Sarkis
(1925 İstanbul)

Dizgi
Aras Yayıncılık

Baskı
Mart Matbaacılık Ltd. Şti.
212 03 39

İstanbul, Ekim 1999

ISBN 975-7265-23-3

ÖZGÜRLÜK
İKİ ADIM ÖTEDE DEĞİL

ŞİİR

ARAM PEHLİVANYAN

VE YAŞAMINA DAİR

ARAS

1979, Moskova

Aram PEHLIVANYAN
(1917 İstanbul - 1979 Berlin)

Aram Pehlivanyan

Aram (Büyük) Pehlivanyan, 1 Ağustos 1917'de (nüfus tezkeresine göre 9 Temmuz 1333'te) İstanbul Üsküdar'da doğdu. Yeni Mahalle, Boyacı Artin Sokak, Hane No: 6'da kayıtlı ailenin altıncı ve son çocuğuydu. Evleri Bağlarbaşı yakınındaydı. Çocukluğu Üsküdar'da ve ailesinin dedelerden kalma çiftliğinin bulunduğu Küçük Çamlıca'da geçti.

İlköğrenimini Üsküdar Nersesyan-Yermonyan (1932), ortaöğrenimini Galata Getronagan (1938) Ermeni okullarında, yükseköğrenimini İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde tamamladı (1949). Daha lisedeyken şiir yazmaya başladı. Sınıf arkadaşı S. K. Zanku ile iki sayı Ermenice "Aşğhadank" [Emek] edebiyat dergisini çıkardı (1939). Üniversite yıllarında siyasi faaliyetlere katılmaya başladı. 1941'de tutuklandı, on beş ay hapis yatarak 1943'te serbest bırakıldı.

Avedis Aliksanyan ve S. K. Zanku ile birlikte Ermenice "Nor Or" [Yeni Gün] adlı haftalık gazeteyi çıkardı (1945). Gazete 1946 yazında günlüğe dönünce yazı işlerinin yükünü ve sorumluluğunu üstlendi. Kısa süren siyasi serbesti döneminin son bulmasıyla birlikte gazete kapatıldı. Pehlivanyan tutuklandı ve üç yıl hapse mahkûm edildi. 1949'da özgürlüğüne kavuştu. Mari Anahit Tarpinyan ile kısa sürecek olan bir evlilik yaptı. Aynı yıl Ermenice şiirlerinden oluşan kitabı *Kağaki Jığhorin Meç* [Kentin Gürültüsünde] yayınlandı. 1950'de, yine S. K. Zanku ile birlikte tek yapraklık Ermenice "Gırung" [Turna] aylık sanat edebiyat dergisini çıkardı. Bu arada askerliği er olarak Erzurum'a tertip edilen Pehlivanyan, daha derginin ikinci sayısı çıkmadan (Mayıs 1950), İstanbul'u gizlice terk etti. Haydarpaşa'dan trenle Adana'ya, oradan Suriye'ye geçti. Halep'te bir bisküvit imalathanesi kurarak, ağabeyi Sarkis'ten öğrenmiş olduğu bu işle geçimini sağladı. 1956'da Suriye'den ayrıldı, bir süre Fransa'da kaldı. 1958'de Demokratik Alman Cumhuriyeti'ne (Doğu Almanya) geçip Leipzig'e yerleşti. 1962'de Christa Fleischer ile evlendi, 1964'te ise tek çocuğu olan kızı Meline dünyaya geldi. Siyasi faaliyetlerini sürdüren Pehlivanyan, "Bizim Radyo"da redaktörlük ve Türkiye Komünist Partisi'nde politbüro üyeliği yaptı. Ölümünden iki yıl önce yavaş yavaş siyasi çalışmalardan çekildi. Kansere yenik düşerek 13 Aralık 1979'da Berlin devlet hastanesinde yaşamını yitirdi ve Leipzig'de toprağa verildi.

Ermenice Basıma Önsöz

Savaş sonrasının Türkiye Ermeni şiiri son on yıla dek öz ve biçimde yenilik getirmeyi başaramamıştı.

Bu boşlukta bir ilk olarak A. Şavarş'ın sesi yükseldi ve kısa sürede bizleri umutlandırdı.

A. Şavarş son on yılda ortaya çıkan şairlerin ilki ve önde gelenidir. Türkiye Ermeni şiirine yeni bir soluk getirmeyi, yeni bir yön vermeyi başarmıştır. Gerçekçi, yaşam yüklü şiirleriyle günümüzün kaygıları, acıları, umutları ve yengisi dillendirilmiştir. Şiirlerinde hayal kırıklığı saçan tek bir satıra bile rastlanmaz.

Önemsiz gibi görünen olaylar ve kişiler onun kaleminde belli bir anlam kazanır ve bizleri düşünmeye, kafa yormaya yöneltir.

A. Şavarş'ın ortaya çıkışına dek kimi Türkiye Ermeni şairleri hâlâ eski tellerden çalıyor, tekdüzeliğin sınırlarında geziniyorlardı.

Sibil'in kurduğu ekol son çırpınış dönemini yaşıyordu. Medzarents'in, Tekeyan'ın ve diğerlerinin izinden gidenler taklidin ötesine geçemediler ve denemelerinde başarısızlığa uğradılar.

Bu hissedilmeyen feci yıkımın karşısına çıkanlar, başını A. Şavarş'ın çektiği yeniler oldu.

Yayınladığı edebiyat dergileriyle Avedis Aliksanyan, yenilerle

birlikte, bu yeni harekete güç vermeye başlar. Onun "Amsıvan Kirk" [Aylık Kitap] ve "Badger" [Tablo] adlı yayınları bu yönde esaslı bir rol oynamıştır. Bu hareket 1945'te gelişimini tamamlayıp yapılaşmıştı.

Avedis Aliksanyan'ın, A. Şavarş'ın ve arkadaşlarının yayınladığı "Nor Or" [Yeni Gün] haftalık gazete belirli bir edebi anlayışla, özgün bir çehreyle okuyucunun karşısına çıktı. Böylece "Nor Or" hareketi son on yılda ortaya çıkan İstanbul Ermeni kalemlerini ciddi ve yapıcı bir çalışmaya yönlendirdi.

A. Şavarş'ın kısa sürede işlediği şiir türü, özü ve biçimiyle bulaşıcı bir özellik kazanmakta. Bugün, Türkiye Ermeni edebiyatında onun açtığı serbest vezin yolundan yeniler ilerlemeye ve bu hareketi güçlendirmeye başlamışlardır.

Özgün ve yetenekli bu şair, konularını yaşadığımız gerçek hayattan almakta, acı ve zafer yolunda hep cesur ve baş eğmez kişilik yapısı hemen göze çarpmaktadır.

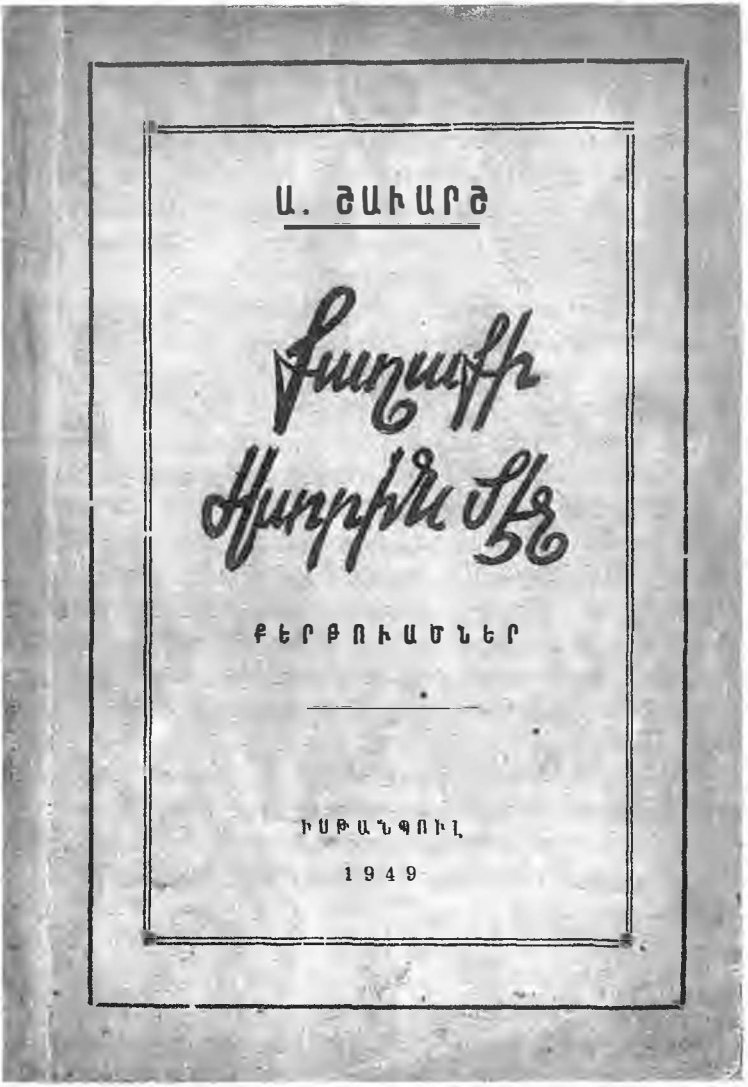
Şiirlerindeki çarpıcılık ve koştururcasına akış, onun dilsel sorunlar önünde boyun eğmemesinin de nedenidir. Dilbilgisi kuralları, ayaklarını bağlamayı başaramamıştır. Görüntüden çok özdür kaygısı. Belirlenmiş bütün kuralları çiğneyerek eriştiği yükseltide, artık dilsel aykırılıkların gündemde önemi kalmamaktadır.

Şiirlerinde güçlü ve egemen bir vurguyla atan damar, evrensel olandır en çok.

A. Şavarş bu ilk kitabıyla, alabildiğine gerçekçi bir solukla yoğrulmuş ürünlerinin en iyilerini sunuyor bizlere.

Sanatını zaman karşısında yenilmeden sürdüreceğine ve şiirlerinin, bugün olduğu gibi yarın da bizleri coşkulandırmayı başaracağına eminiz.

S. K. Zanku
13 Haziran 1949

Aram Pehlivanyan'ın A. Şavarş mahlasıyla İstanbul'da yayınladığı *Kağaki Yüğhorin Meç* adlı Ermenice şiir kitabının kapağı.

HAMAL HAMO

Bir akşam
bin yıllık yaşlı kentin
yanınca ışıkları
bir yük arabasının kasasına
boylu boyunca uzatıp Hamo'yu
evine getirdi arkadaşları.

Kim derdi ki
bir ağaç gibi
gür bir gövde gibi
yerden fışkıran o babayiğit
evine bir yük arabasının
kasasında dönecekti.

Fakat işte hanın orda
ağır bir sandık düştü omzuna
gelip geçenler
"önemli değil, yalnız kolu" dediler
ve huzur içinde çekip gittiler
bir akşam
bin yıllık yaşlı kentin
yanınca ışıkları.

Bir akşam üstüydü
ve henüz ışıklar
çıplak kollarını
batırmamıştı
denizin karanlık koynuna.

Ve henüz
ufka

sarı bir ışık perdesi geriliydi
ve perdeye
eski kent
ve kentin
göğe uzanan kuleleri
sivri minareleri
kara damları
nakşediliydi.

Akşamleyin
bin yıllık yaşlı kentin
yanınca ışıkları
ne fark eder ki bizim için
artık kapı önünde
beklememesi onu karısının.
Ne fark eder ki bizim için
ne fark eder ki
üşürse onun mangalı
olmadığı için kor ateşi.

Ne fark eder ki bizim için
artık soğuk mangaldaki
küçük tencere
tatlı bir masal
fısıldamayacakmış
etrafındakilere.

Ne fark eder ki bizim için
bu kazadan sonra artık veletleri
aşıramayacakmış
kahve kutusundan
şekerleri.

Eh, artık ne fark eder ki bizim için
düşmüşmüş

hanın
aşınmış taşlarına
ve çekip gitmişlermiş
gelip geçenler huzur içinde
"önemli değil, yalnız kolu" demişler.

Bir akşam
bin yıllık yaşlı kentin
yanınca ışıkları...

1940

ARZU

Sevmek istiyorum seni
makinelerin kalbinde yanan petrol gibi
yakmak istiyorum içimde seni.

Sevmek istiyorum seni
hayalimdeki bir tankın içinde
saf petrol gibi
yakarak seni,
yıkmak istiyorum uzaklardaki
ta uzaklardaki
çelikten kaleleri.

Ve seni
görünmeyen
ıstırabıyla sokakların
sokaklardan akan kalabalıkların
ayak sesleri gibi canlı ve suskun
bestelemek istiyorum seni
ve seni bir şarkı gibi
seni söyletmek istiyorum
azgın makinelerin ateş topu kalbiyle
ve onların ateşiyle sevmek seni
sevmek istiyorum
makinelerin kalbinde yanan petrol gibi
yakmak istiyorum içimde seni.

1939

ÇANLAR

Boşlukta
çanların dingin kervanı
uysal kervanları
yankılandı belleğimin kıyılarında
sonra
hepsi birden uzaklaştı,
uzakların özlemi kaldı sadece bana.

Çanlar uzaklaşıyor dalga dalga
çanların sakin kervanı
uysal kervanları...
Geçmişte kaldı şimdi onlar
ya da çanların izdüşümü oldular.

Akşamın mumlarıyla birlikte
geçmiş tükenir ve iz kalmazken günahlardan
boşlukta
çanların dingin kervanı
uysal kervanları...

1949

CADDE

Bu gece
bir yağmur seli
ışıklar
bu gece
çelikten bir darbe
başımda kentin gürültüsü
örste
çekiç
misali.

Bu gece
sonsuz geçişi gibi sürülerin
bir sinema şeridi gibi
resmigeçidi vardı insan çehrelerinin
caddeye doğru
kararsız adımlarla yürürken ben.

Işıl ışıl kocaman vitrinler
sesi acı, ayağı çıplak
çelimsiz çocuğun
ışıl ışıl kocaman vitrinler
gümüşi kürkleri içinde
kadınlar
ışıl ışıl
kocaman vitrinler
ve köşebaşında sokağın
zamane bir fahişeden
davetkâr gülücükler.

Kimi
güleç

kimi
gülücüksüz
kiminin gözünde yaş
kimi kürkler içinde
kimi yarı çıplak
gelip geçiyor,
gelip geçiyor yığınlar
bu ışıl ışıl
caddeden...

Ve şaşkın şaşkın düşünüyorum
düşünüyorum, şimdi uzaklarda
siperlerde
tek başına veya birlikte bekleyenleri
ve selamlıyorum içimden
siperlerde bekleyenleri.

Dökülen
kanları milyonların
ışık ve deva olacak
marazi karanlığına
dünyamızın.

Şimdi
haber uçtu
Meuse cephesinden
.....cadde
.....sokak
.....numara
zil
mektup
ölüm!

Şimdi uzaklarda
siperlerde bekleyenlerin

kar yağıyor
omuzlarına
ve kanlı mevzileriyle
kıvranıyor
gürüldüyor
ışıl ışıl sabahlara gebe dünya

Kimi
güleç
kimi
gülücüksüz
kiminin gözünde yaş
gelip geçiyor
gelip geçiyor yığınlar
bu ışıl ışıl
caddeden...

1945

Meuse Cephesi: İkinci Dünya Savaşı başlarında, Alman zırhlı birliklerinin Fransız savunma hattını yararak (1940), Fransa içlerine ilerleme fırsatını elde ettikleri cephe. Birinci Dünya Savaşı'nda da iki ülke arasında bir dizi çarpışmaya sahne olmuştur

SELAM

Radyo
radyonun karşısında ben
kırk bin kilometre
batıya
doğuya
kuzeye
güneye.

Yeryuvarlağının merkezi
Küçük Asya
İstanbul
Beyoğlu
Şişli
ben evimde
bütün dünya kutunun içinde
radyo
radyonun karşısında ben
selamlıyor herkesi, beni
uzaktan uzağa
kalbi atıyor kutunun içinde
yakın
ve yabancı ufukların.

Selam bizim Hagop'a
ve Ahmet'e
onların teriyle yoğruldu temeli
sayısız kentlerin
ve güzergâhın

ki geçit yoludur bütün insani
aydınlık kervanlarına aklın.

Onların teriyle
bereketlenir tarlalarımız
su verilir ham demire
parıltı katılır çeliğe
nimetleri yaratılır dünyanın sayısız
ve onlardır sonunda
adları meçhul yenik düşenler yaşam savaşında
her akşam
bir tas çorba
ve bir lokma ekmek uğruna.

Selam onlara ki
bugün Olimpos'un meşaleleriyle
tepelerden sel gibi akıyorlar aşağılara
tuzak kurmuş karanlık bataklıklara.

Olimpos!
insanoğlunun sarsılmaz önderlerini
emzirensin sen yüce göğsünde.

Olimpos!
özgürlüğün yılmaz bekçileridir
ağarmış tepelerin
ve kaynağıdır çöllere doğru akan ışık sellerinin.

Selam olsun Olimpos'un yüce çocuklarına
selam olsun Sarı Nehrin kıyılarında
çelik kuşlara ve sayısız tank kalelere
çelik bir duvar gibi
çıplak göğüslerini siper edenlere.

Selam olsun
dikenli tellerin ardından

ölüme bakan rehinelere
selam olsun
yarın sabah gözlerinde paçavrasıyla karanlığın
yere düşeceklere
ekmeğe, yaşama
ve tüm sevdiklerine hasret içlerinde.

Ve selam olsun
gözlerinde doğacak sabahın ışıltılarıyla
karanlığın içinden
güzel yarınların umudunu kuşanmışlara,
Selam olsun!...

24 Şubat 1944

MEKTUP

Güzeldir bu yumuşak
ve ılık bahar günleri arkadaş
bilir misin
bizim sokaktan yukarı
kavakların ince boynuna asılı kalır rüzgârlar
işte gürültülü caddesi
yitik anılarımızın
tam orada başlar.

Güzeldir bu yumuşak
ve ılık bahar günleri arkadaş
bilir misin
her akşam uzaklardaki ve gökleri delen
siyahlara bürünmüş serviler gibi
ya da göğe yükselen
taş kesilmiş, kararsız
duman sütunları gibi
gökyüzünde asılı kalır
kentin kuleleri ve minareleri.

Ve karşı tepede
körleşir evlerin ateş saçan gözleri
her akşam
kaybolunca
utangaç güneş ve denizdeki kızıl yeleleri.

Güzeldir bu yumuşak
ve ılık bahar günleri arkadaş

bilir misin
işte bu günlerde
bereketli ve bilge ekinler
bir genç kızın diri memeleri
gibi
dolgun
yaşamak ve hayat vermek tutkularıyla çıldırır,
içlerinde umudu yarınların
ve sayısız güzellikleri.

Bilir misin
işte bu günlerde
deniz kıyısında tembel kayıklar
ipleri boyunlarında
tasasız
geviş getire getire sallanırlar
yorgun dalgaların sırtında.

İşte bu günlerde
tohumların dar kabuklarında
yoğunlaşmış hayat iksiri nemli toprağın
patlar güneşe doğru
ve boşluğun derinliklerinde
mis kokulu kıvrılışlarla
mutluluktan uçan
bir çalıkuşudur şimdi
uyanışın sevinci.

Güzeldir bu yumuşak
ve ılık bahar günleri arkadaş
bilir misin
biz de isteriz
uzak kalmak yarının dertlerinden
bir an için bile olsa
gölgesinde yatmak sahildeki ağaçların

seyretmek pırıl pırıl gökyüzünü
dinlemek dalgaların aşk fısıltılarını
ve düşünmek yalnızca
bakışlarını
komşu kızının.

Fakat bilir misin arkadaş
bizim güneş görmeyen sokaklarımızın
soluk yüzlü çocukları
karşı koyamazlar
mis kokulu rüzgârlarına
uyanan yaşamın sevinciyle yüklü baharın.

"Baharı çıkaramaz" diye fısıldar
bilir misin bizim çocuklar için
çoğu zaman kocakarılar.

Daha dün toprağa verdik
komşu işçinin veremli çocuğunu.

Eriyeceksin
toprağın yaş bağrında
yeşersin diye yeniden
  tarlalar, ağaçlar
göversin diye yeniden
çocuklarımızın içinde
ışık filizleri.

Denmesin ama
hepimiz eriyip yok olacağız toprakta.
O daha yeni yeni gülümsüyordu
karşısındaki masada
  çalışan kıza
bilmiyordu nasıl yaşanır
  yarınki ekmeğin kaygısını duymadan
varmamıştı sevilmenin tadına

bilmiyordu ağaçların, tarlaların içinden
yürümenin tadını
uzaklara, ta uzaklara...

Biliyor musun
güzel değil şimdi bizdeki
bu yumuşak
ve ılık bahar günleri arkadaş.

Mayıs 1946

YALNIZLIK

Dışarıda, kaldırımların piyanosunda
iniltisi yağmurun ufalanan parmaklarının
ve sokağın karanlığında
öfkeli, renksiz gölgeler
ve görünmeyen pencereden süzülüp damlayan
kederli yakınmaları piyanonun...

Yalnızım.

Bir manastır gibi yalnız ve günahkâr,
ıssız bir telgraf direği gibi başında dağın,
bugün
dünyaların, kentlerin sonsuz gürültüsü içinde

yalnızım
yalnız ve güçlü.

Aralık 1937

NOEL

Güneşin ışıl ışıl, uzun eteği
bunarlaştı havada
derken kentin sokaklarında
sarhoş bir rüzgâr
sağa sola devrile yıkıla
çatıştı önüne gelenle korkusuzca
indi bulutlardan tabaka tabaka gece
evleri ve ağaçları
sardı gitgide gece.

Kalabalıklar akıyor
burada
gürültü ve ışıkla yoğrulu caddede.
Sonsuz bir insan katarı koşturuyor
gürültü ve ışıkla yoğrulu.
Ve eğer
son yaprağı takvimin
gardan mendil sallıyorsa bize
bırak o ediversin acele,
milyonların kanının günahını taşıyandır o,
kemik yığınlarının ağırlığı altında
ezilendir o.
Her birimizin yaşamından birer parça
her birimizin yanılgısından
bir bütün taşıyandır o.
Bırak, o ediversin acele...

*

Bırak, güneş görmeyen sokakların çocuğu!
Derler ki, yıllanmış ihtiyar

ayakkabıların içine baht koyar,
hem madem ki
yok senin ayakkabın
koş öyleyse yalınayak ardından kalabalıkların.
Koltuğunun altındaki gazetelerin
satışına bağlı
senin yarınki bahtın.
Bırak!
Burada
kalabalıkların aktığı caddede
gürültü ve ışıkla yoğrulu senin neyin var
göğsünden, ellerinin ve cılız ayaklarının
gücünden gayrı?

Aralık 1945

GECE

Parça parça güneş yanıyor
biz insanlar için
nimetlerle dolu vitrinlerde.
O ışıkların içine dalmak istiyorum
umutlardan, anılardan bir çelenk aramak
herkesi affetmek
herkesi kucaklamak
her şeyi unutmak
ve kol kola girip
mutluluğa doğru yürümek istiyorum saflarda.

Aralık 1945

KÖPRÜ

Alev alev ışığı
akşamın
yuvarlanıyor tepelerinden kentin
yorgun dalgalar arasına,
parça parça yanıyor ürkekçe
kocaman mavi gözlerinde
yüzünü göğe çevirmiş tembel dalgaların.

Işık sıvısı denizin ortasında
iri, kara bir gövde yatıyor
kendinden emin,
öküzler gibi
uysal
geviş getiriyor saatlerce
ona bağlı
gemiler
ve de aklı
onun kıyısında mahzun
sigara tüttürerek düşünen
aylak adamın.
Tepesinde onun
ve düşüncelerinin
kemerli köprüsünde
akıyor insan nehri,
bitmez tükenmez kervanı insanın
umuda doğru
ya da şana şöhrete
yanılsamalara
veya hapishaneye
aşka

intikama
savaşa
eve
bozguna
veya zafere doğru...

Yüzünü bizim kente çevirmiş
dağların ardında
ufuklardan da öte
limanlar var, kentler var
orada
bizim kenti sarsan fırtınalar bile
yenik düşer bitap ve sessiz
orada
Bizim gibi insanlar
nefes alıyor, didiniyor, umut ediyor
ve savaşıyorlar.
Umut tüketiyorlar ve kan
dudaklarında donup kalan
bir özgürlük şarkısı uğruna
yarım kalan.

Burada köprünün üstünde
akarken nehri hırsların
demir alıp uzaklaştı uysal gemiler
bir limana doğru uzakların.
Tam da artık alevi akşamın
yuvarlanmıyorken
tepelerden
dağıla saçıla,
ve salınmıyorken
dalgaların arasında
parça parça.

17 Kasım 1945

TÜRKÜ

Nemliydi ve taze
sonbahar akşamı
boynu bükük ve dalgın
hüznü sarınca bizi
kederli dalların.

Şimdi sonbahar
günler koşuyor
el ele halay çekerek
kâh kederli, kâh güleç.
Nice sonbaharlar gelecek,
sonra kış
sonra ilkbahar ve yaz.

Devredeceksin alevli meşaleni
bilge adımlarıyla
senin koşu yoluna çıkacaklara
hırsı ve ateşi senden çok olanlara
ve düşeceksin sen
yaprak yaprak umutlarınla.

Nemliydi ve taze
sonbahar akşamı
boynu bükük ve dalgın
hüznü sarınca bizi
kederli dalların.

20 Ekim 1945

TÜRKÜ

Her akşam
ışıklar yüzerken
gümüş
aynasında
yorgun suların
süzülür gökyüzünde
sonu gelmez
çelik kanatları
dipdiri
türkülerimizin.

Her akşam
heykelleşince ufukta
dağlar
semavi bir kervan oluşturunca
sarı ufukta
bacalardan
yükselen
dumanlar
karşı sahillerden
göz kırpar
cıvıl cıvıl ışıklar
ışıklarla kol kola biz
nöbet tutarız
uykusuz
dünyamızın geceleri başında
koşar adım
uzak sabahlara.

Temmuz 1945

TÜRKÜ

Damla damla geçiriyor denizi eleğinden
uykusuz gerdiğimiz ağlar geceden
okyanusun inatçı dalgaları arasında
ağlar başka ne ki ümidimizden...

*

Uzayıp giden bir yolda
yanı sıra devrilen ağaçların
kudurmuş bir öfkeyle akıp gidiyor
köpük köpük, ak saçlı tren
bağrı kanıyor ufukların
yırtınca yeni bir kıvrımını her sabah
bir ok gibi korkusuz tren.

*

Gece hazin, gece kopkoyu
gece uçsuz bucaksız ve güneşsiz
fenerler nöbet bekliyor bir tek
kentte
karanlığı ıssız.

*

Merdivenleri çıkıyorum
dik ve sonu gelmez merdivenleri
o yol güneşe götürecek bizleri.

5 Ocak 1946

YARIN

Değil mi ki rüzgâr
tokatlıyor
bugün yaprakların
uysal yanaklarını,
ihtirasla kıvrılıyor
arzu dolu kollarında
ağaçların,
taşıyor uzak dağların tohumunu, tozunu
ve masalını yabancı ufukların
ve de utana sıkıla sıyrılıyor
ağaçların bitkin kollarından
çevik bir kırlangıç misali
kanatları gerili,
değil mi ki
bugün rüzgâr
yumuşacık elleriyle siliyor
terini yorgun tenimizin
işte budur nedeni
bugün deniz tadındaki rüzgâra sevgimizin.

Rüzgâr ve ağaca dair düşleri
çoktan bıraktık
çocukları kelebek peşinde
koşanlara.

Değil mi ki
bugün
bizim çocuklar kıvranıyor
yaşamak için
ve sonunda iki polis arasında
elleri kelepçeli yürümek de var
sokağın çamurunda.

Kapalı bir kitap gibi bırakıyoruz
onlara düşü
ve diyoruz ki yarın,
ne zaman ki dalgalanan tarlalar
göğün
mavisini
yalar
uzakta
ne zaman ki rüzgâr
bir keçi yavrusu neşesiyle
koynunda yuvarlanır
başaklarla dolu
gebe ve bilge
tarlaların
ne zaman ki kentin bacalarından
gökyüzüne duman
ve gürül gürül emek türküleri salınır
ve dumanın ardından
gür bir orman gibi
şenlik türküleri
yükselir
gökyüzüne
ne zaman ki tarlaların dingin sırtını
dalga dalga yarar
çelik dişleri
makinelerin
ve makine
son verip güneşle dolaşmaya
tarlalarda
bekler
yorgun argın
soluk soluğa çelikten kalbi
ve sonra da çelik gibi
kendinden emin ve sakin
uzaklaşır

komşu ufka doğru
toprakla tutuştuğu kavganın
zaferiyle mağrur
işte o zaman biz
denizin üstüne alaz alaz
güneşin serdiği halıda
her yaz
teknelerle süzüleceğiz
ve inatçı başını rüzgâr
yelkenlerin
soluk ve şiş
yanaklarına gömecek
teknelerin
ve yelken ormanımızın üstünde
bir türkü kanat çırpıp
dalga dalga güneşe erişecek.
O zaman biz
yaz gecelerinde
tepesinde
kuşların
mehtaba
durmadan kur yaptığı
ve rüzgârın bir an yarenlik edip
yapraklarla
mehtaba
yeşil bir mendil sallaya sallaya gözden yittiği
ağaçların altında yatacağız.

Düşlerimiz
böceklerin tekdüze mırıltısı
uzayda koyun koyuna ve asılı
yıldızların sakin parıltıları ile
hemayar
ve hemahenk.

18 Ağustos 1945

HASRET

Kitabımı açtım
ve bilinmeyen gizlerini
binlerce
ufkun,
sayfalarında okudum.

Kitabımı açtım
sıradağlar hörgüç hörgüç
ağır bir kervan
ya da köpüklü dalgalar sürüsü
ufuktan ufuğa
başıboş göçte
ve hasret karşımda.

Ben
damdan dama gerdim kollarımı
ve alabildiğine açılmış
anteninde beynimin
isyan edince dünyanın yüreği
onurlu kavga şarkılarıyla
ve şarkıları o dünyanın
ateşleyince
kanımı
ve kanımla birlikte
hızla dolaşınca
damarlarımda
ve beynimde

şarkı ve ateşti kalan
yakmaya
hasret meşalelerini
yüreğimin
ve beynimin.

Kitabımı açtım
doldurduk kadehlerini umutlarımızın
onlar bizim nasır bağlamış koca
avuçlarımızda binlerce
meşale oldular
ve tutuşmuş
ormanlar gibi
yürüdü binlercesi meşalelerle
marşlarla,
bizler doldururken kadehlerini umutlarımızın.

Kapadım kitabımı
kitap yaktı
erimiş çeliğin
ateşini içimde
ve o ateşle
kopardım kelepçelerini ellerimin
ve acımasız zincirlerini ayaklarımın.

31 Ağustos 1945

BARIŞA SELAM

Yığınların uğultusuyla
inlerken
Trafalgar Meydanı
Spiker, radyonun
kulağına fısıldadı:
–Piys

Krasnaya Meydanında
kurumuş boğazları gürleyince
topların
göğe doğru
otuz pare
yağmur gibi boşalınca kıvılcımlar
karanlığın sonsuzluğunda
spiker fısıldadı:
–Mir

Yerkürenin binlerce kentinde
milyonlarca insan
el ele dans etti sevinçten
ve binlerce radyo istasyonu
yerkürenin
irili ufaklı
fısıldadı
yığınlarına
kentlerin:
BARIŞ.

Karanlık sayfaları tarihin
yazmaz ki Nuh'un gemisine
gagasında zeytin dalı

kaç bin kez
döndü güvercin.

Ama işte güvercin
geri döndü yeniden bugün...
ve sen ey
BARIŞ
bu sefer de
ciğerlerini parça parça
tükürenlere
kaymak gibi
pırıl pırıl
Amerikan dergilerindeki
güvercini
ve gagasındaki
zeytin dalını
uzatacaksan
eğer yine
özgürlük kartalının
ayaklarına zincir vuracaksan
ve coşkulu bir çocuk gibi
ya da bir bilge kadar uysal
özgürce konuşanların ellerine
kelepçe takacaksan
eğer yine
yığınlar
dört bucağında
yerkürenin
Çin'den Fransa'ya
kuzeyden ta
Okyanusya'ya kadar
sürüneceklerse
gün boyu
gündelik ekmek için

ve sonra da
şehrin çamurlarında
yok olacaklarsa
eğer yine
diğer binlercesi gibi
gagadaki zeytin dalın
bir tuzaksa
geleceğin
katliamlarına,
yazıklar olsun uğruna heba olan umutlara.

Ama eğer
yadsıyacaksan kötü geçmişi
ve biz kötü bir masal diye
anlatacaksak
geçmiş cinayetleri
torunlarımıza
o zaman
SELAM sana

savaşa giden oğlundan
haber alamadan bekleyen
annenin umudu
kırılmış nesillerin
yüzyıllık hayali
ve bekleyişimizin
umutlara gebe özlemi
adınla yanıp tutuşan dudaklarımızın
şarkısı
BARIŞ
SELAM SANA!

Mayıs 1945

HALKIM

Bir memleket ki
güneşi, dağı ve şarabı vardı,
Urartu veya Nayiri ülkesiydi
bir zamanlar adı,
kasırga
beş kıtaya dağıttı evlatlarını.
Güneş her sabah
yeni bir dünyayı kucakladığında
yeni bir evladıyla karşılaşacak onun
bir memleket ki
Urartu veya Nayiri ülkesiydi
bir zamanlar adı.

*

Bugün
Nayiri ülkesinin
Şirag ovalarından
damlasında toprağın ve güneşin tadı,
gözlerinde şebnemi sabahların,
üzüm salkımları bakıyor
güleryüzlü kızlara.

Bugün
Kafkasların eteğinde
kardeş ulusların dehasıyla
omuz omza
ey halkım
dehan
kanatlanıp Kafkaslar'ı aşıyor

*

Burada, Boğaz'ın kıyılarında
aklının mermer kanatlanışı
mavi sularda
alnını yıkıyor.

*

Daha dün
bulanık dalgalarında çalkalayıp
Ren ve Sen
götürüp kuzeyin soğuk sularına
bıraktılar
bir nebze kan senden.

*

Bugün
okyanuslardan da ötede
sönmez meşalesi yanar
Özgürlük Heykeli'nin
orada
ateşin içine
kan bedeli olarak halkların
bir damla da senden koydular
damarlarında akan o özden

*

Bugün biliyorsun artık
sınırları belirledi insanlar
dünya haritasında
ve bu yapay çizgilerin ardında
insanlar bizim gibi
nefes alıp yaşıyor
bizim gibi umutlanıyor
bizim gibi sevinçle bakıyor
yaz gecelerinde mehtaba
bizim gibi sevmek
ve sevilmek istiyorlar
ve sömürücülere karşı

bizim gibi güçlü ve kararlı
kitlesel bir kavga veriyorlar.

Sen de biliyorsun
insanlar
sınırların ardından
el uzatıp birbirlerine
nasıl kardeş oluyorlar bugün.

İyi bilirsin, çünkü sen
gün geldi
gösterdin dünyaya
tek başına bir halkın
özgürlüğü için kendisinin
ve başkasının
nasıl dikildiğini karşısına
bir zorbanın.

2 Şubat 1945

SESSİZLİK

Gözlerine
ve gözlerinin derininde
siyah pencerelerine
bir damla tohum düştü
bir damla ışık ve güneş
dünyanın güneşli tepelerinden
denizlerin rahmine,
denizler ki uzanır
gözlerinde
ve gözlerinin derininde.

İşte doğum sancıları
yanılgı, acı ve pranga
senin bazen tutsak, bazen muzaffer
düşüncenin bozkırlarından
güneşe doğru uzanan yolda
yüzyıllar eklendi yüzyıllara
günbatımının renkleriyle donandı
göller ve ırmaklar
ve bir tek yüce dağlar
tanıklık etti acılarına ve sana
yüce dağlar, ak saçlı dağlar.

Bugün de
dağlar ve yüzyılların anlamı
kol kola bekliyor,
iki özlem, iki eşsiz masal diye
birikmiş gözlerinde
ve gözlerinin derininde,
fakat

patlamaya hazır bir bomba gibi
ya da bir bendin ardında toplanan
suların kudreti gibi
uysal ve tehditkâr
sessizlik birikmiş
gözlerinde
ve gözlerinin derininde.

Çarşıda
demirin, taşın ve ekmeğin yanında
eğer satıyorsan işgücünü ve terini
ve eğer toprağın nimetlerini
güneş gibi
rüzgâr, dağlar, denizler
ve şafak gibi
dağıtmak istiyorsan ötesine de
hasret sınırlarının
kışın da yeşil kalacaksın,
bir kuzey yıldızı olacaksın
buluta bürününce sayısız yıldızlar,
ya da bir fener olacaksın
hani hep bağlanmıştır ona umutlar,
ya da bir ışık, karanlığı durmadan yırtan.

Ve bütün bunların özlemi
soluyacak her zaman
gözlerinde
ve gözlerinin derininde.

20 Nisan 1946

YAZ

Her ne kadar
atölyenin
küçücük pencerelerinin
önüne gerili
mavi bir perdede görüyorsak
gökyüzünü
her ne kadar
yirmi dört saatimizin
on dördü
ve bütün gücü kaslarımızın
dağılıp yok oluyorsa
makinelerin uğultusunda
mevsim yaz.

Ve sen
deniz kokusuyla sarhoş
sakin sularda
debelenen
kıyılarınla
bizimsin ey yaz.

Her akşam
uzanabilirim susamış toprağa
güneşten kavrulmuş çimenlere
doldurabilirim ciğerlerimi
güneş tadında otların
ılık yaz kokusuyla
koyabilirim başımı
karşı masada çalışan
kızın kucağına

örtünebilirim
sonsuz bir yorgan yıldızlardan.

Yaz bizimdir
boldur ne de olsa siyah ekmeği
ballı kavunu
taze soğanı.

Yaz bizimdir
güneşin sıcak seli
iniverir karanlık koynuna suların
ve koynu sıcak olur güneşle sarmaşan denizin.
Güneşle sıvanır
mavi sırtı suların
sular ki taşar gider
ötesine ufukların.
Ve şefkati güneş yüklü dalgaların
her akşam
okşar hayallerle dolu alnımı
emeğimin terini
yorgunluğunu
bitkin kaslarımın.

28 Temmuz 1945

ZAFER

Gökyüzüne tırmanıyor
kartal misali kanatlarıyla
belleğimin surlarında muzaffer
mağrur bir bayrak dalga dalga,
güçlü, çevik ve emin
bir yumruk gibi yükselen
gururlu bir bayrak dalga dalga.

Yaz sabahları kadar diri
toprağın özsuyu kadar kadir, ebedi
bir umut gibi kanatlı
ıstırap kadar kan kokulu,
belleğimin surlarında
gururlu bir bayrak tırmanıyor dalga dalga.

Yitirmeli mi umutları alaturka şarkı misali
ve sonbahar ağaçları gibi kasvetli
erimeli mi yaprak yaprak dökülerek?

Belleğimde surlar var oldukça
ve üzerinde bir bayrak dalgalandıkça
yüreğim
kaldırım taşlarında ufalanan yağmur misali
ağlamayacak, ağlamayacak...

6 Eylül 1947

SİGARA

Duman gibidir özlem, onun kadar gerçek ve görünür, o denli boğucu ve çılgın ve bir o kadar da gelgeç ve hayali...

Mümkün mü penceremin
demir parmaklıkları inatçı
tüten dudakların
özlem yüklü duman kümelerinin marşında
erimesin, yok olmasın, silinmesin?

O kadar özgürüm ki şimdi
yelken açabilirim
rüzgârlara
ve dizginleyebilirim rüzgârların gücünü
direklerin tepesinde
uzaklardaki bir limanda
sarhoş olabilirim özlemiyle daha uzakların
şimdi
mazideki güneşli kırlarda
açılıyor kapıları eski altın zamanların.

Bizim kentin
caddelerinin uğultusu
ve taze ekmeğin buğusu içinde
insanlar didiniyor, umutlanıyor
yitirip özgürlüklerini
kavga ediyor
ve yaz yağmurundan sonra
nemli toprağın ve ağaçların hasret dolu
buharlaşan tadı

çalıların etrafında, rüzgârlarla
birlikte havada.

Bizim kentin
yalnız tepeleri
hasret çekerek bakar
denizlerin duman tüten yolcularına
uzakların özlemini yüklenmiştir onlar
uzaklaşır giderler öylesine
ve beyaz bir iz
bir de duman bulutu
anı kalır onlardan geriye.

Ve geçmişin bütün
acı ve tatlı
anılarıyla dolu günlerle kol kola
ben ve güneşli mazi
ben, yarınlar ve gelecek
dumanı ve direkleriyle birlikte gemilerin
özgür ve güçlüyüz şimdi
tıpkı bozkırlar ortasında
çelik sinirleriyle devirip mesafeleri
geleceğe ve yepyeni dünyalara
süzülen kanatlanmış bir tren misali.

19 Temmuz 1947

O VE BEN

Dönüp geriye baktım
geçmiş yılların
kocamış ve dumanlı sıradağlarına.

Tam olarak ne zamandı bilmiyorum bugün
eski efsanesi
ve özlemi sardıydı bizi ışıl ışıl koca kentin
ve o gün yılların sıradağları berrakken
el ele yürüdüydük kente doğru
o ve ben.

Kent hoş ve korkunçtur dediler bana
sarp evler vardır orda kale gibi taştan
ve de taş evlerden de öte
büyük, aydınlık caddeler vardır acımasız
ve hırsların insafsız kraterinde
ve kalabalıkların, binaların karmaşasında aldırışsız
bir hiçsindir
kulenin dibinden tepesine bakan biri misali
ya da sadece milyonda birisindir kitlenin
veya bir prenssindir büyüleyici
diz çöker önünde kentin kuleleri
tuzla buz olur
kristal cam gibi narin
büyük demir kapıları koca kentin.

İşte böyle, eski efsanesi
ve özlemi sardıydı bizi ışıl ışıl koca kentin.

Bugün de yine
çanları çalıyor mazinin

fakat geleceğin gür marşı erkeklerin
bir çakır doğan gibi saldırıyor
boğmak için kuvvetli pençeleriyle
barışçıl seslerini çanların.

Seneler geçti delicesine
koca kentin büyük akıntıları içinde
ayrıldık birbirimizden
o ve ben.

O harcayıverdi gücünü kuvvetli kaslarının
  ve sarı yakut rengini rüyalarının, umutlarının
varlığını heba etti yenmek için
  inatçı ve sinsi direncini çeliğin
ve teslim olup bedensiz çelik
ruh ve nefes aldı temellerinde
  ve caddelerinde koca kentin.

Yığınlar kaynıyor burada, kulelerinin altında
ve bacalarının
ve göğü yalayan çatılarının altında
koca kentin.
Burada, caddelerde milyonlarcalar
  kitlenin milyonda biri olanlar
ve büyüleyici prenslerin önünde
eğilmesin diye kuleler yeniden
kavga var
kavgası var kitlenin
  milyonlarca milyonda birlerin
kulelerin, çatıların altında
ve caddelerinde koca kentin.

Yıllar geçmişti üzerinden
yapıcıların saflarında gördüm onu
caddede hep bir ağızdan gürül gürül
geleceğin erdemli marşını söylerken.

İlk kez
hatırladık o günü
hani eski efsanesi
ve özlemi sarmıştı bizi ışıl ışıl koca kentin.

Ama efsane yok
kent
ve kentin sayısız ışıklı damarları
serilmiş önümüze.
Biz ise yıllar sonra
bir türkü eşliğinde delişmen
yürüyoruz koca kentin ışıl ışıl damarlarında
birlikte, o ve ben.

27 Aralık 1947

TOPRAK

H. AĞAŞYAN'a

Topraktın, toprağa döneceksin"

Zincire vurulmuş kızıl dağların
ateşli kollarında
engin ovasında aydınlığın
solgun bir sabah feneri
nasıl da adım adım tükenir veremli gibi
bilir misin?

Ama susamış özlemim
mezar işte
ama nerede
titrek bir akan yıldız gibi geçtiğin o yol
ya da nerede o toprak yığını
o acımasız ve silik
son nokta?

Hatıralar mezar taşıdır düşüncemin.
bir güvercin dinlenir o toprakta
götürüp dağıtmaya sonsuza dek
zeytin dalı hayalini düşüncemin

Düşüncelerim dingin –dingin
yüzeyi denizin
bir anı uzaklaşır orada–
ve bir yelken erir
sisler içinde uzakta.

Bir duman bulutu dağılır
ölümle pençeleşen bir şaşkınlık içinde

dalgaların üstünde, sessizliğe doğru
bir duman bulutu
ölümle pençeleşen...
veya mezar gibi suskun bir akşamdır
dağların eteklerinde
bir akşam ve ölüm korkusu
ağaçların, çalıların.
Orada çıplak dallar
yankısını düşünür vadilerin
veya kırık dökük bir nağmesini
yapayalnız yolun, yapayalnız yolcunun.

Ve dağların eteklerinde
uzak yankısı vadilerin...

Hayal gücümün soluk perdesinde
alev alev yansıyacak suratın
son nakaratını
andıklarında
eski bir şarkının.

Toprak tümüyle kapsıyor seni
ışığını aklının, özsuyunu kaslarının
toprak tümüyle kapsıyor seni
otun kıpırtısı, tohumu ağaçların
özüdür kaslarının ve ışığı özsuyun.

Uzaklaşıyorum.
Uzaklaşıyorlar,
kafam sakin bir liman,
oradan gemiler uzaklaşıyor
dümensiz gemiler
onlar sonsuz ufukların kıvrımlarında
kaybolacaklar
kafam sakin bir liman.

Koşuyorum aylak aylak,
kaybolan gemilerin duman köprüsüdür yolum,
oradan ötede
salınıp mermer koynunda mezarların
mermer kadar sessiz
boğulup bitiveriyor
yapayalnız yolu mezarların.

1938

BEKLEYİŞ

Ufukların
ağır ağır kararan göllerini seyrediyorum
seyrediyorum
kararan göllerini
ağır ağır
ufukların.

Ve akşamın karanlık perdeleri iniyor
ağır ağır
karanlık perdeleri
siyah perdeleri ağır ağır
uzakta.

Uzakta
kapanıyorlar ağır ağır
ardına çelik kalelerin
ve
siyah
çelik kaleler
kapatıyorlar ağır ağır
ufuklarını akşamın.

Ben
bekliyorum
bir kara tren gibi
kaba ihtirasıyla trenin
inatçı mı inatçı
burnunu suya vermiş
köpüklü kütlesi gibi çeliğin.

Sinirlerim gergin
sinirlerim gergin bekliyorum
balta gibi
ısırışı gibi baltanın
ağacın gövdesini ısırmış balta gibi
bekliyorum.

1938

SEVGİLİME MEKTUP

Balık etli minik kuşum
işte sana bu ilk
kim bilir belki de
son mektubum.

Nasıl yazsam, nasıl söylesem
sana bilmiyorum
evet sana, çünkü seni on dört yılımın
hayaliyle dokudum.
Sen
ufuklarda
bekçi kulesi,
bir saray inşa edensin
kafamda
ışığın
dengesi gibi.

Balık etli minik kuşum
işte sana bu ilk
kim bilir belki de
son mektubum.

Alışmamışsındır sen
tuzun, ekmeğin yokluğuna
ama bak
ben
günlerimi satmışım
bir lokma ekmek uğruna.

Altın eşyalar dünyasına
açılır gözlerin her gün
oysa benim sakalım

kalıverir yüzümde kim bilir kaç gün
senin beyaz kolların
parlak rüyalarına açılır geleceğin
umudunu kucaklar her gün
uzaktaki fenerlerin.
benim kollarım oysa
kuru dalları gibi sonbaharın
bekler gününü demir kelepçelerin.

Sen gölgenle yürürsün
yalnız gölgeni düşünerek,
bense bulutlarla koşarım
bulutlarla birlikte düşleyerek.

Senin yaşamın rengârenk bir bahçedir
kulelerin kucakladığı ufuk bile
dar gelir
oysa bana.

Ama kimse
bakmayacakmış yüzüme
bana ne bütün bunlardan
benim dünyam yetiyor bana
ne de olsa
pırıl pırıl bir Dünya var
hayalimde.
Gene de
nasıl söylesem
nasıl anlatsam sana
sensiz yaşamak
zor geliyor bana
yaslamadan
başımı göğsüne
sensiz
günlerim soluk renksiz
kör karanlık tüm ışıklar.

Balık etli minik kuşum
işte sana bu ilk
kim bilir belki de
son mektubum.

Kırdılar, kırıldı kanatlarım
kanatsız uçulmaz ki,
unuttular beni, hatırlamazlar artık,
kara listeye geçti adım.

Ama bana bakma sen
anasını satayım
belki yarın, belki de bu akşam
ben de, dağların ardından
kendi güneşimi seyrederim.

İşte o zaman
yer gök
inler
davullu
zurnalı
başlar bizim de düğünümüz
şamatalı.
Ama
bırakalım şimdi
bırakalım bu özlemi şimdi
fenerler henüz çok...
...çok uzaklardan gülümsüyor.
Ne umalım
ne bekliyelim ki
şu pespaye dünyadan?

N. V 'den etkilenerek

1940

AKŞAM

...Çekip gitti... çekip gittiler tümü de
tümü de bir susamışlığın peşinden,
yağmurdan sonra
suların rengi soluklaşınca
suların...
sular gökyüzünü seyredince şaşkın
yağmurdan sonra
yol boyunca akıp
sular mavi gözlü, şaşkın
yağmurdan sonra
gökyüzünü seyredince kana kana.
...Bekledim.
Yaktım
sigaramı
ve
kentin yolunu tuttum
salma salına.

1940

GECE

Caddenin puslu aydınlık böğrüne
karanlık boğazını açıyor sokak
bir şamar gibi
iniyor
karanlık boğaz
caddenin puslu aydınlık böğrüne.

Bir kadın var
sokağın karanlık kıvrımlarında.
Kocaman gözleri
aydınlığa susamış gözleri
caddeye çevrili
gürültüye ve aydınlığa
ve onun kocaman gözlerine
bakmayanlara
ve aydınlık caddeden
oluk oluk akan gölgelere.

Yağmur yağıyor.
Kadının ardında
koyu karanlığa gömülüyor sokak
ve ta uzakta
ışıktan bir yumruk gibi
nöbet tutuyor
fener
ve yağmur kumaş dokuyor
fenerin etrafında.

Kadının önünde
geniş bir ışık seli cadde

birini arıyor kadın
tanıdık birini sanki
ötede çatılardan
gür ışık şelaleleri
dökülüyor durmadan.

Bakıyor işte şuna, buna
onlara
bir gün şehvetleri
terlemiz gözlerinde boğulan
ve bir avuç köpük gibi
göğsünde eriyen
şehvetleri bütün onların
ki gelip geçmektedirler şimdi oradan
ve lakin yoktur içlerinde onu tanıyan.

Şimdi
ilkbahar.
Sen bakma yağmur yağdığına.
Yarın
uçsuz bucaksız,
güneşten kavrulmuş denizde
yelkenler kanatlanacak
çiçek kokan rüzgârlarla.

...Bekliyor o.
Daracık sokak karanlık.
Bir gölge kayboluyor sokakta.

Yarın
yansımayacak onun
kocaman gözlerinde
parıltısı
yaz güneşinin
alev alev dans eden denizin üstünde.
...Ayak sesleri giderek boğuluyor uzaklarda.

Yarın
tütmeyecek onun gözlerinde
özlemi deniz kıyısının
o kıyılar ki sürünür giderler
bakmak için
o bulanıklıkta
uzakların pusuna.

...Ama şu ikisi ona bakıyor gülümseyerek.
Yarın
pişman olacak
yorgun gözleri
uzak ufuklarda
ufuklar ki
dağlar kervanı saplanmıştır
göğüslerine...

Uzaklaşıyor giderek
uzaklaşıyorlar giderek
o
onlar
şehveti sönenler bir gün hani
bir avuç köpük misali
göğsünde
tanımayanlar
şimdi onu hani.

Uzaklara karanlık serili
sadece tek bir fener
nöbet başında düşünceli.

Yağmur yağıyor.
Kadın uzaklaşıyor caddeden
caddenin
sel gibi ışıklarından.
Kararsızlık geçiriyor gölgesi

o sessiz karanlıkta
ve birden kucaklıyor onu
düşünceli fener uzakta.

Önündeki karanlık yolun
sonu yok şimdi
sonu yok karanlık yolun
sel gibi ışıklardan uzakta
sonu yok
sevilme arzusuyla
bir çocuk gibi şaşkın ufuklara bakıp
yalnızca birini beklemek özleminden uzakta.

1940

Aram Pehlivanyan'ın
A. Şavarş mahlasıyla yayınlanan
Kağaki Jığhorin Meç
[Kentin Gürültüsünde, İstanbul 1949]
adlı Ermenice şiir kitabında
yer almayanlar...

GÜLE GÜLE SABAHATTİN

Bin dokuz yüz kırk altı senesinin
otuz bir aralığında
akşama doğru gelip on beş numaraya
Sabahattin'i serbest bıraktılar.

Taşıp dışarlara gitti aklım
  uzaklaşan ayak sesleriyle birlikte
ve sıcak, nemli kırlara serili bir güneş örtüsü oldu
soğuk ışığı lambanın
kapının üstünde hiç sönmeden
hep beni dikizleyen.

Ve ben takılıp çayır kuşlarına
rüzgârla kanatlandım uzak
çok uzak kırlara
başı göğe değen dumanlı dağlara.
Kıyılardan avuçlayıp parıltısını içtim güneşin
akşama doğru Sabahattin'i salıverdiklerinde
aralığın otuz birinde
bin dokuz yüz kırk altı senesinin
güle güle Sabahattin.

Bu gece insanların ışıl ışıl çamlarından
aydınlık ve mutluluk çiy damlaları gibi akacak
umutlarımızın masasına.
Bu gece ışıl ışıl dükkânlardan caddeye
bu gece ışıl ışıl caddelerden evlere
mutluluk akacak, akıp birikecek ve taşacak.
Bu gece koca kentin üzerinde
ışıkların karmaşasıyla birlikte kanat çırpacak
mutluluk şarkısı hep bir ağızdan gür ve huzurlu.

Bu gece güçlü kanatlarla havalanıp güneye
kuzeye, batıya ve doğuya

duru sevinç dalgaları yayılacak
göğe uzanan radyo antenlerinden.

Bu gece beş kıtanın insanlarına güneş götürdüm
ve bize beş kıtanın yeni şarkılarından mutluluk
getirmeye gittim.
Yenilmez mutlulukla
kanat çırptım beş kıtanın kentleri üstünde
Sabahattin'i salıverdiklerinde
aralığın otuz birinde
bin dokuz yüz kırk altı senesinin
güle güle Sabahattin.

...
Madem ki bütün heybetimle dikilmişim
iki ayağımın üstünde
madem ki güzel ve muhteşem
bir santral var yüreğimin içinde
sevgi üreten

madem ki
güneşten bir parça
toprağın müthiş doğurgan kuvveti
ve rahimlerin gücü var
kafamın içinde

madem ki
gökyüzünün sonsuz maviliği
yansıyor gözlerimin göletinde

madem ki
"Düşünüyorum, öyleyse varım"
diyebiliyorum Dekart'la birlikte

madem ki
kanatlanabiliyorum yıldızlara
ve tadabiliyorum madem ki
sevinci ve acıyı seninle ve herkesle birlikte

madem ki adımı aldı
canlı varlıklardan biri
tarihin karanlığında
ilk kez ayakları üstüne dikilip
güneşe doğru başını kaldırmayı başardığında

madem ki bu ismi aldılar
ıssız çöl kenarında
aklın ışığı piramitler
ve şehirler ve kuleleri diken
sayısız meçhul işçiler

madem ki
Sokrat
Ancelo
Kant
Hegel
Betoven
Marks ve Dekart
o görkemli ve sihirli adla anıldılar:
İNSAN

Biliyor musun, bu özgürlükle Sabahattin
sınırları genişler ancak hapishanelerin
biliyorsun, özgürlüğümüz orada değil
hücrelerimizin kilidinden
iki adım ötede değil.

Boşuna taşıp dışarlara gitti aklım
adımlarınla birlikte Sabahattin
akşama doğru seni azat ettiklerinde
bin dokuz yüz kırk altı senesinin
aralık otuz birinde.

31 Aralık 1946
(Ermenice, yayınlanmamış)

HASRET

Yıksak diyorum
tüm kilitli kapıları
iki masal kahramanı gibi
sen ve ben
ve çıkıp gezinsek mavi gökyüzünde
bulutlarla birlikte dingin.

Ne dersin
iki masal kahramanı gibi
gitsek diyorum uzaklara
mavi gökyüzünde
rüzgârın
darmadağın uzaklaşan kar topağı bulutlarca dizginli
bir yük hayvanı olduğu uzaklara
hani ne durak
ne nöbetçi
ne hücre ne de pranga
vardır bulut kervanlarına orada.

Bugün
açmazın demir kollarında
gitgide tükeniyor
hasret ve umut dolu kalabalıklar
susayıp insanlara ve tarlalara
kaybolan bir dumanın izinde
ya da gecenin dinginliğinde
uzaklardan yankılanan
hasret dolu bir türkünün
son nakaratı misali.

Ne dersin,
iki masal kahramanı gibi
uzaklara gitmeye bulutlarla
takılıp onların dur durak bilmeden
darmadağın uzaklara gidişine
öylesine uzaklara
hani çelik kanatların bile bitkin düştüğü
eski günlerin güneşli anılarının bile
dumanlı, soluk ve cansız kaldığı
uzaklara.

Ne dersin
iki masal kahramanı gibi yolculuğa
uzayın sonsuz maviliğinde
darmadağın bulutlarla, rüzgârla
sen ve ben
ne dersin?

17 Mart 1947
(Ermenice, yayınlanmamış)

GOMİDAS *

Güneşin yaktığı güneş kokan başaklarımız sen
çilekeş ellerimizin sertleşmiş nasırları sen
çılgın halayların sevinç seli
yüzümüzde sabanla açılmış toprağın ıstırabı sen.

Kavrulmuş toprak misali susamışlığımız sen
yabanlarda karanlık yakınmamız sen
dört bir yanda kederli hazan göçü
tarlalarla birlikte filizlenen acımız sen.

Asırlık gurbet özlemimiz sen
yaz akşamları kadar dingin sevgimiz sen
yaz yağmurundan sonra toprağın sevinci
güneşler kadar erişilmez kalemiz sen.

22 Ekim 1949
(Ermenice, yayınlanmamış)

* **Gomidas**: (1869 Kütahya - 1935 Paris) Ermeni rahip, besteci, müzik derleyicisi, müzikolog, solist, koro şefi, müzik öğretmeni...

AY IŞIĞINDA SONAT

Durgun aynası ışığa boğulmuş suların
Ufka çakılı tepelere dokunuşu sakin kırların
Sınırları içinde eski bir hasretin
Uzaklarda bir melodi eski günlerin güneşi,
Mazinin karanlık ekranında bir akan yıldız
Ve yüreğimde karnavalların özsuyu
Denizin bekleyişidir sakin sakin.

Ağaçların siyah tören alayı, ışıkta
Çalıkuşu sevinci Çocuğum benim
Kara şövalyeler öldürdü seni,
Bu akşam
Spartaküs ve birlikte çarmıha gerilen yedi binlersin
Anaç göğsümde sen.

Kocaman bir ağlama duvarıdır göğsüm mütevazi
Kara kitaplardan yükselen kölelere...

Ama koparamayacaklar seni benden
Çocuğum
Kafamda bir kuzey yıldızı oldukça sen.

Bentlerin gerisinde
Siyah kölelerin görkemli yığınları
Birikmiş hayali tarihin kara sayfalarının
Kindar ve korkunç bir okyanus
Ve sağlam embriyosunu Maydanek'in kara ağıtının
Yerleştirdiler kafamın rahmine seni.
Çocuğum benim.

Seni koparamayacaklar benden
Darmadağın olacak tören alayı kara şövalyelerin
Seninle kalkanlaşan göğsümde mağrur
Çocuğum,
Ağıtların mezarından da öte, sevinçlerin bahar esintisiyle
Zafere koşuyoruz bugün biz, sen ve ben, binlercemiz.

Nisan 1950
(Ermenice, "Gırung" [Turna] adlı dergiden)

Maydanek: [Majdanek, Maidanek] İkinci Dünya Savaşı sırasında, Polonya'da bulunan büyük bir Nazi toplama kampı.

YİĞİTLİK

Gönlüm başkasında
yine de beraber olabiliriz dedin
anlaşılan o serçeden bir tüy de fakirde
ama yiğitlik bizde kalsın yine
elin elimde
yiğitlik
gözün gözümde
yiğitlik
dudağım dudağında
yiğitlik
ah bre yiğitlik.

?
(Türkçe, yayınlanmamış)

BOKSÖRLER

halep şehrinin kapısında iki aslan
ağlar yenilen aslan
güler yenen aslan
başı düşük
yüzü kanla
yüzü yaşla sıvalı boksör

aydın tebessümlü boksörün eli havada
bakma eli havada olan için
damın alkıştan yıkılmasına
ben sendenim
yüzü kanla
yüzü yaşla sıvalı boksör

örsle çekicin arasını bilir misin
yığın yığın alkıştan sonra unutulmaktır o
dostlukla sarmaş dolaş riyadır o
dudaklarda sevilmenin balından sonra
hayal dökümünün zehridir o

mesele dostum
yenilirken yenmiş gibi durabilmekte
yenerken de yenilmiş gibi olabilmekte
kuru tahtaya düşen toprağın
son diye fısıldadığı güne kadar
toprak anamızın
bütün yenilgileri
yenmeleri

kanı da
göz yaşlarını da
sevinç çığlıklarını da
örteceği güne kadar

ama ringde yeni gölgeler
yeni hayal
yeni kan
yeni yaş
yeni zafer
yeni sevinç
hırsın
zaferin
yenilginin boğuşması

halep kalesinin kapısında iki aslan
ağlar yenilen aslan
güler yenen aslan
asırlardan beri biri güler biri ağlar
halep kalesi toprağa katılıncaya kadar

24 Ekim 1962, Leipzig
(Türkçe, yayınlanmamış)

YALNIZLIK

bu bir ses tipisi
boruların yayların neşenin kucaklaştığı
duvarları zorlayan bir tipi
meydan loş rüzgârda bir orman parçası

gözler gözlere mıhlı
dudaklar dudaklara
göz gözün
dudak dudağın
hasret hasretin mıknatısı
bu bir ses bir arzu tipisi
kaderlerini arayanların isyanı

ama biri de var pistin kenarında
yalnız
batıdan doğu sonsuzluğuna
kuzeyden güney hudutsuzluğuna
buzla kaplı şehirlerden
güneşte yanan şehirlere el uzatan
içinde sevinci acıyı
insanın insana hasretini
hatta barışı hatta savaşı yoğuran
ve dağ başında
tek başına duran
bir telsiz anteni

pistten avucumda eriyen bir avucun ateşi kaldı
gözlerin serapı

eşyalardan hatıralardan boşanmış bir oda
ılık bir fırtına gibi
o güney amerika havasının burukluğu
sabun köpüğünün avuçtaki boşluğu
bir parça kader

25 Kasım 1962, Leipzig
(Türkçe, yayınlanmamış)

HANİ

hani güneşin sarı örtüsüne
mavi örtümüzü serecektik
hani bach'ın kanatlarını alıp
beyaz bulutların kervanına katılacaktık
hani herkese ekmek herkese umut
herkese neşe herkese sevgi dağıtacaktık
hani başımızda kavak yelleri eserdi
hani hayallerimiz beyaz sıradağlara yuvalanmıştı
hani ne oldum delisi idik

hayal yıldızları geçtiğimiz yollarda çakıl taşı
dudağımda dudağının balından var hâlâ
ama gözlerin kalabalıkta beni seçemez oldu
yabancı da değil de yokmuş gibiyiz
geçmişle gidenle buluşmak yok bir daha
unutulmuş bir şarkı gibisin
yıllardan beri ilk defa işitilen
ve hatıralarla tıklım tıklım
eski bir şarkı gibi

29 Kasım 1962, Leipzig
(Türkçe, yayınlanmamış)

weihnachtsmarkt *

bach'ın başı dertli
başı yelli
thomaskirche'ye doğru
dev gibi yollandığı meydan
toprak kölelerinin türkülerine daldığı meydan
goethe'nin rüyalar içinde
hummalar içinde
faust'unun dostları ile dolu
auerbachskeller'e doğru
yürüdüğü meydan
leipzig'in pazar meydanı
leipzig marktplatz
sarı rathaus kaba kemerleri ile kenarda
ortaçağın hâlâ nöbet tuttuğu meydan

bugün panayır var leipzig'in çarşı meydanında
ışıklar salkım salkım
oyuncakçı kulübelerinde
neşe boncuk boncuk
ışık ışık
yıldız yıldız
sputnik sputnik
  sarkık
neşe çocuk çocuk
kahkaha kahkaha
oyuncakçı dükkânlarında
neşe kurşun kaplı gök altında asılı duran çocuk korosu
neşe sisle yoğrulu bir çocuk şarkısı

neşe yüzü kırışık kırışık
çizik çizik dağlı olanların
çocuklaşması

ya üsküdar'da yeni mahallede
ağustos akşamlarının panayırı
mirig'in meyhanesinde babanla beraber
feleğin kapısını zorlayan ırgatlar
sokak tavanından asılı karpuz fenerleri
ya mayıs sonlarında
kuzguncuk panayırları
türk gemicileri ile beraber rum yazmacıların
ermeni balıkçıların
yahudi dokumacıların
anasını satarcasına sarhoşluğu

ya yeşille karışık boğaz mavisinin dalga dalga
sahili ana eli şefkati ile okşaması
yorgun kayıkların
güneşle bulanmış mavi sularda uyuklaması

hey gidi kuzguncuk panayırları
bağlarbaşı meydanından
leipzig marktplatz'a uzanan
o sarp yokuş
bir varmış bir yokmuş şen olası halep şehri
suriyenin çölleri
suriyenin çöllerinden de çorak beyrut sahilleri
montmartre'ın etekleri

mezarlıklar karacaahmet diyarı üsküdar
bir varmış bir yokmuş üsküdar
gençliğimin alevi
hayallerimin mezarı üsküdar
ağaçların polis

pencerelerin gözcü
gölgenin gölgeyi izlediği üsküdar
eteklerinde kız kulesi
başında çifte başlı çamlıcalar sfenksi
ana kucağı gibi yumuşak üsküdar

leipzig marktplatz
çocukların eli pırıl pırıl yıldızlarda
yarın varacakları diyarlarda
çocuklar yıldızlarla başbaşa
bach'ın ırgat havalarına kulak verdiği
goethe'nin faust'unu yoğura yoğura geçtiği
leipzig marktplatz'ta

3 Aralık 1962, Leipzig
(Türkçe, yayınlanmamış)

Weihnachtsmarkt: Noel pazarı. Alman şehirlerinde, Noel'den önce kurulan ve hediyelik eşya satılan pazar ve eğlence yeri.

Thomaskirche: Leipzig'de 15. yüzyılda inşa edilmiş ünlü kilise, Thomas Kilisesi. Besteci Johann Sebastian Bach 1723-50 yıllarında bu kilisede "kantor" (koro şefi) olarak görev yapmış, ölünce bu kiliseye gömülmüş, önüne de dev bir heykeli dikilmiştir.

Auerbachskeller: Çok eski bir meyhane. Goethe'nin Faust'unda, Faust şeytani yardımcısı Mefisto ile bu meyhanede buluşur ve ona yaşamın güzel yanlarını göstermeyi vaat eder. Mefisto da meyhanedeki şarabı ateşe çevirir ve bunun cehennem ateşinin sadece bir damlası olduğunu söyler.

Marktplatz: Pazar yeri. Leipzig'de merkezi meydan.

Rathaus: Belediye binası.

Sputnik: [Rusça "birlikte yola düşülen kişi"] Sovyetler Birliği'nce 1957'den itibaren uzaya fırlatılan bir dizi yapay uydu ailesinin ilk fertlerinin adı. Uzun yıllar "sosyalist sistem"in kapitalist sisteme üstünlüğünün simgesi sayılan sputnikler, oyuncak dahil, çok çeşitli eşyalara esin kaynağı da olmuştur.

Montmartre: Paris'te, ressam ve sanatçıların yoğun olarak yerleştiği bir semt.

BAHAR YAĞMURU

bulutlarla güneş
sokakların dibine dalar mı hiç?
dalar ya
hele bahar yağmurlarından sonra
bulutu güneşi hele o sarı lale başı hele eski türküler
hele masmavi gergef
sokağın dibinde gök mavileri gibi uzaklarda
hele bahar yağmurlarından sonra

20 Mayıs 1963, Leipzig
(Türkçe, yayınlanmamış)

AVO'YA* İKİ SATIR

Birbirimizden uzaktayız
uzak oluşu gibi güneşin topraktan
bulutların yıldızlardan.

Birbirimizden uzaktayız
uzak oluşu gibi ırmakların denizlerden
göz yuvalarının rüyadan
rüyaların hayattan.

Yüreklerimizle birleşmiştik ikimiz
kara toprakta yeniden birleşiriz biz.

2 Nisan 1979. Leipzig
(Ermenice, yayınlanmamış)

x x x

Işık ektin topraklara
güzel, verimli topraklara
nankör topraklara.

Binlerce güzel, binlerce bilge
binlerce soylu, umut dolu çiçek..
tez veren [yarınki ?] tarlalara.

1977
(Ermenice, yayınlanmamış)

Birbirimizden uzaktayız
uzakta
uzak oluşu gibi güneşin topraktan
bulutların yıldızlardan

birbirimizden uzaktayız
uzakta
uzak oluşu gibi ırmakların denizlerden
yıldızların rüyadan
rüyaların hayattan

ışık ektin topraklara
güzel, verimli topraklara
nankör topraklara
binlerce çiçek
binlerce güzel, binlerce bilge
binlerce soylu, umut dolu çiçek

son sessizlik kefeninde
alabildiğine yaşayacağız
anısını sevginin
ve nefretin
yoldaşından tut
en son düşmanına dek
binlerce, binlerce yeni
ışık tohumu elimizde.

10 Mayıs 1977, Berlin
(Avedis Aliksanyan'ın Paris'te yayınladığı "Aşğharh" [Dünya] adlı Ermenice derginin 1000'inci sayısı için yazılıp gönderilmiş ve o sayıda basılmıştır.)

* Avo: Avedis Aliksanyan. Bkz. s. 99

BAHARLA BİRLİKTE

Baharlar gelir
gelir de gider
renk, rüya, gül
rüzgâr getirir
gelir ve giderler
boralar alıp bizden
gelir ve giderler.

20 Mayıs 1977, Leipzig
(Ermenice, yayınlanmamış)

İNSANI SEVMEK

kavga gerek
  diktatöre karşı
yenmek diktatörü
kurtarmak için insanı.

2 Nisan 1979, Leipzig
(Ermenice, yayınlanmamış)

Aram Pehlivanyan'ın
yaşamına ilişkin tanıklıklar...

Vartan İhmalyan'ın Kaleminden Aram Pehlivanyan

Vartan İhmalyan 1913'te Konya'da doğdu. Ailesiyle birlikte 1919'da İstanbul Moda'ya yerleşti. Çevre Ermeni okullarında ilköğrenimini tamamladı. Getronagan Ermeni Lisesi ve Göztepe Amerikan Koleji'ne devam etti. Güzel Sanatlar Akademisi'nde bir yıl mimarlık eğitimi aldı. Maddi nedenlerle okulu bırakıp çalışmaya başladı. Askerlik sonrasında Robert Kolej'in mühendislik bölümüne girdi. İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla 1911-13 doğumlu azınlıklar askere çağrılınca altı ay daha askerlik yaptı; ardından, yine azınlıklara yönelik, Yirmi Sınıf İhtiyat Askerlik kararıyla tekrar askere alındı. Döndüğünde okuluna devam edip mezun oldu. Öğrenciliğinde, mahalle arkadaşı Rasih Güran kanalıyla Türkiye Komünist Partisi (TKP) üyesi oldu. 1946'da üç ay tutuklu kaldı. 1948'de, Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne göç etmek amacıyla Fransa'ya gitti, göç durdurulduğundan orada kaldı. TKP'nin görevlendirmesiyle Macaristan'a geçti, Budapeşte Radyosu'nun Türkçe servisinde çalıştı. Pekin ve Moskova radyolarında da uzun yıllar aynı görevde bulundu. Edebiyatla yakından ilgiliydi. İstanbul'daki Ermenice gazete ve dergilerde şiir ve öyküleri yayınlandı. Masallar yazmaya başladı; bu yönde Nazım Hikmet, Zekeriya Sertel, Aziz Nesin ve Yaşar Kemal'den teşvik gördü. İlk masal kitabı *Sihirli Çiçek* Bulgaristan'da, Türkçe yayınlandı (1967), onu Türkiye'de basılan diğerleri izledi. Moskova'daki ölümünden iki yıl sonra, İstanbul'da Cem Yayınları *Bir Yaşam Öyküsü* adlı otobiyografisini yayınladı (1989).

Vartan İhmalyan ile Aram Pehlivanyan'ın tanışıklıkları İhmalyan ailesinin Moda'dan Üsküdar'a taşınmasıyla, aynı semtte oturmakla başlıyor. TKP'nin toplantılarına katılmalarıyla da, bu iki Ermeni gencinin tanışıklığı derinleşiyor. İhmalyan'ın Bir Yaşam Öyküsü *adlı eserinde Aram Pehlivanyan'ın adı, ilk olarak, bir TKP hücre toplantısı anlatılırken anılıyor: (s.65)*

Hücremizde sekreter olarak ben, üye olarak da Nihat Çavuşoğlu, Aram Pehlivanyan (bugün TKP politbüro üyesi A. Saydan), bir de Recep vardık. Ben, İngilizce olarak okuduğum Marx'ın Kapital'inden parçalar anlatır, "artı değer" kuramını, dialektik materyalizmi açıklar ve parti ödentisini toplar, Rasih Güran aracılığıyla partiye iletirdim.

*

İhmalyan, eserinde birçok defalar Pehlivanyan'dan bahsetmesine rağmen, onun hakkında pek olumlu değerlendirmelerde bulunmuyor. Ara-

larında bir sürtüşme, hayatları boyunca sürüyor nedense; ancak eserinde, Pehlivanyan'a, özellikle TKP'nin iç işleyişine dair pek çok bilgi yer alıyor. İhmalyan, genç partili arkadaşı Pehlivanyan'ın, Üsküdar-Kadıköy komite sekreterliğine getirilmesini şöyle anlatıyor: (s. 86)

Bir gün, 1944 tutuklamalarından bir iki ay önce, rahmetli Sebati Selimoğlu bana haber gönderip, kendisine uğramamı istemişti. Evine gittiğimde, hoşbeşten sonra:
—Vartan, dedi, seni Üsküdar-Kadıköy parti komitesi sekreteri yapmak istiyoruz.
Bense, Robert Kolej'deki öğrenimime askerlik dolayısıyla iki kez ara vermiş olduğum için, öğrenimde çok güçlük çekiyordum, son sınıfı bitirme sınavları yaklaştıkça daha iyi çalışmam gerekiyordu. Bu yüzden de Sebati Selimoğlu'nun önerisini kabul edemezdim. Kabul edemeyeceğimin nedenini kendisine anlatınca:
—Öyleyse, dedi, sizin hücreden birini tavsiye et.
Düşündüm taşındım; kardeşim Jak ve Recep daha çocuk sayılacak yaştaydılar, Nihat da komite sekreterliği için olgun sayılmazdı. Kala kala, hukuk fakültesini bitirmek üzere olan Aram kalıyordu. Onu salık verdim, Sebati de kabul etti. Böylece Aram, Üsküdar-Kadıköy parti komitesi sekreteri oldu.

*

Otobiyografide Pehlivanyan'ın, 1944 yılındaki takibatlar sonucunda tutuklandığı (s.92) belirtildikten sonra, TKP üyelerine yönelik 1946 tutuklamaları sonunda hüküm giyenlerin listesi de veriliyor: (s. 99)

...TSEKP mensuplarından TKP ile ilgili olanlardan Doktor Şefik Hüsnü Değmer, Ahmet Korucu, Hüsamettin Özdoğu, Nail Vadeti Çakırhan 4'er yıla; Ragıp Vardar, Süleyman Tahir, Celal Zühtü Benneci, Hasan Erçin, Ali Ceylan, İsmail Korucu, Mustafa Özçelik, Mehmet Özden, Faris Erkman, Aram Pehlivanyan, Müntekim Öçmen, İbiş Aydınlatan, Tahir Agro, Şahabettin Kıvılcım, Ahmet Titiz, Hayik Açıkgöz, Mustafa Arhavi 3'er yıla; Galip Sezik, Mehmet Çolu, Hakkı Demiray, Hazım Kuran, Hüseyin Demiröz, İhsan Kabacıoğlu, Bahri Ateş, Nevzad Engin, Ahmet Çılgın, Sabri Soyuarar, Mümin Kükrek, Hasan Civan, Ahmet Tezcan, Muharrem Bezgin, Osman Güzeyli, Barkev Şamikyan, Doktor Hulusi Dosdoğru, Yusuf Balkanlı, Leon İller, Ferit Kalmuk, Hadi Malkoç, Jak İhmalyan 1'er yıla hüküm giydiler.

Vartan İhmalyan, 1948'de yurtdışına çıktıktan yıllar sonra, Paris'teki ilk karşılaşmalarında, 1956'da, kendisi ve ailesi hakkında partinin aldığı "Macar radyosunda çalışma" kararını da Aram Pehlivanyan'dan öğreniyor: (s. 135)

O gün Aram bana, parti kararı uyarınca eşimle birlikte Macaristan'a, Budapeşte Radyosu'nun Türkçe yayınlar servisinde çalışmaya gidece-ğimizi söylüyor.

—Ben, diyor, hani son savaş yıllarında Moskova radyosunda konuşan bir Erdem vardı ya, onunla görüştüm, radyonun adama ihtiyacı varmış, sizi salık verdim. Yakında vizeleriniz gelecek ve Avusturya yoluyla gideceksiniz. Şimdi Zekeriya Sertel Viyana'da, gittiğinizde onu gör, işte adresi...

Erdem adıyla anılan şahıs, parti genel sekreteri İsmail Bilen'den başkası değildir...

*

Pehlivanyan ile TKP genel sekreteri İ. Bilen'in tanışmalarını ise şöyle anlatıyor İhmalyan: (s. 136)

Gelelim, Aram Pehlivanyan'ın İ. Bilen'le nasıl tanıştığına. Bunu hem kardeşim, hem bir arkadaş anlatmıştı bana. Nazım Hikmet'in kurtarılmasında çok yararlılığı olan Veli Gündüz takma adlı bir genç, Türkiye'den Beyrut'a kaçmış. Orada Aram Pehlivanyan'la tanışmış. Veli, Berlin Gençlik Festivali'ne gidip Nazım Hikmet'i bulmuş ve ondan, Aram'la Bilen arasında bağ kurmasını rica etmiş. Nazım da Bilen'e söylemiş Moskova'ya dönüşünde. Aram, Arnavutluk Parti kurultayına çağrılmış Bilen kanalıyla ve orada görüşmüşler. Bana anlatılana göre, böyle olmuş tanışmaları yanılmıyorsam.

Toros Toranyan'ın Kaleminden Aram Pehlivanyan

Toros Toranyan 1928'de Suriye'nin Halep kentinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Ermeni ve Amerikan okullarında tamamladı. Yükseköğrenimini değişik ülkelerde ve farklı dallarda denedi ve sonunda doktorlukta karar kıldı. Edebiyata sürekli ilgi duydu. Ermenice eserler verdi. Şiirlerden oluşan ilk kitabı 1960'ta Beyrut'ta yayınlandı. Şiirden gezi notlarına, öyküden anı ve incelemelere dek değişik türde ürünler verdi. Yarıya yakını telif olmak üzere. 150'yi aşkın kitap yayınladı.

Daha sonra gazeteci Rupen Maşoyan'la tanıştım, 1950'lerde kısa bir süre için Beyrut'a gelmişti. Başyazarlık yapmıştı.

Aynı tarihlerde Yervant Gobelyan, Zaven Biberyan ve Jak İhmalyan Beyrut'a geldiler. Onları Aram Pehlivanyan izledi, A. Şavarş mahlasını kullanırdı.

Aram Pehlivanyan, A. Şavarş bir aydın tipiydi. 1917'de İstanbul'da doğdu, 1979'da Almanya'da öldü. İstanbul'da yeni bir edebi hareketin kurucularından oldu. *Kağaki Jığhorın Meç* [Kentin Gürültüsünde] adlı bir şiir kitabı vardır. Sınıf arkadaşı Sarkis Keçyan Zanku ile birlikte iki sayı "Aşğhadank" [Emek] ve yine iki sayı "Gırung" [Turna] dergilerini çıkardı. Avedis Aliksanyan ve S. K. Zanku ile birlikte, daha sonra günlük yayınlanacak olan "Nor Or" [Yeni Gün] adlı haftalık dergiyi kurdular. Yazı işlerinin başlıca yürütücüsü A. Şavarş oldu... Gomidas'a ve uluslararası klasiklere tapardı. 1952'de Halep'te bodrum katındaki evinde Beethoven'in dokuzuncu senfonisini onunla birlikte kaç kez dinlemiş, tadına varmışımdır.

Bu şair çocuk, sürgün misali Halep'e geldiğinde, geçimini bir bisküvit imalathanesi kurarak sağladı ve madden kimseye muhtaç olmadı.

İki kez yardımına koşmuşumdur. Birincisinde, işyerine uğramıştım. Kendisi yoktu ve içerde bir yangın baş göstermişti. Neyse ki, evi yakındı, koşup çağırdım ve birlikte yangını söndürdük.

Bir başka gün, Türkiye'den doğan Kuveyk nehri taşmıştı. Ziyaretine gittim. Sokağı sular içindeydi, bodrum katındaki evi su alıyordu. Koşup kendisini buldum, eşyalarını komşu evin ikinci katına taşıdık.

A. Şavarş bir ara ortadan kayboldu. Siyaset adamıydı, geç anladım. Derken bir gün Almanya'dan sesini duydum. Bir başka gün de Paris'te karşılaştık. Maurice Thorez'in cenazesine katılmaya gelmişti.

En ilginç karşılaşmamız Erivan'da oldu. Bir gün, ben Erivan'da öğrenciyken bir telefon geldi ve Ermeni Komünist Partisi merkez komite binasına çağrıldım. Şaşırdım. Ne olabilirdi acaba? Oraya vardığımda üçüncü kata çıkmamı söylediler. Bekleme salonunun kapılarından biri açıldı ki, ne göreyim! Karşıma A. Şavarş çıkıverdi. Kucaklaştık. Bu sürpriz karşılaşma bende derin bir iz bıraktı.

O gün N. Zaryan'ın "Ara Keğetsig"i sahneye konulmuş, A. Şavarş da bunu izlemişti. İzlenimlerini anlattı, uzun uzun konuştuk... Evet, uluslararası bir fikir hareketinin insanı olan bu Ermeni şairle anayurdun toprağı üzerinde karşılaşmamızı hiç unutmam...

Şavarş, ardında Alman karısından bir kız çocuğu bırakarak gurbette öldü; ama o, İstanbul Ermeni edebiyatında yeni hareketin öncüsü olarak anılacaktır...

(Toros Toranyan, *İstanbulahayeri Gi Gançen*,
Aras Yayıncılık, Aralık 1997, İstanbul, s. 18-20)

S. K. Zanku'nun Kaleminden Aram Pehlivanyan

Zanku mahlasıyla tanınan Sarkıs Keçyan 1917'de İstanbul'da doğdu. İlköğrenimini Esayan, ortaöğrenimini Getronagan Ermeni lisesinde tamamladı (1938). Getronagan'da Pehlivanyan'la sınıf arkadaşıydı. Onunla birlikte okuldan itibaren Ermenice edebi çalışmalarda bulundu, "Nor Or" [Yeni Gün] gazetesinde yer aldı (1945). *Minçev Lusapats* [Gündoğumuna Dek], şiirlerinden oluşan ilk kitabıdır (1951). İstanbul'dan ayrılıp Paris'e yerleşti (1952). Ermenice edebiyat ve basınla ilgisini, yazı işlerini yöneterek, gazete ve dergilere şiir ve yazılarıyla katkıda bulunarak Fransa'da da sürdürdü. Eserlerini *Lusapatsen Mayramud* [Gündoğumundan Günbatımına] adlı kitapta topladı (1991 Paris).

Aram Pehlivanyan'ın ani ölüm haberi beni şaşkına çevirdi. Böyle ezik bir yürekle, bir sınıf ve kalem arkadaşınız hakkında nasıl konuşabilirsiniz; hem de okul sıralarından itibaren sürüp gelen bir arkadaşınız, bir can dostunuz hakkında...

Getronagan okulunda yayınladığımız hamur baskılı "Tıriçk" [Uçuş] adlı aylık edebiyat dergilerinden sonra hayatta da birlikte yürüyecek, 1939'da "Aşğhadank" [Emek] dergisini (2 sayı), 1945'te Avedis Aliksanyan yönetiminde "Nor Or" [Yeni Gün] haftalık gazetesini, 1950'de de tek yapraklı "Gırung" [Turna] aylık edebiyat dergisini çıkaracaktık.

Ne coşkulu günlerdi! Yazık, fazla sürmedi...

"Nor Or" günlük gazeteye döndükten sonra Aram'ın cesur siyasi makaleleri ve günün yöneticilerine karşı sert eleştirileri gazetenin kapanmasına, kendisinin de hapsedilmesine neden oldu.

Hapisten çıkışından kısa süre sonra "Gırung"u kurduk.

Ama ne yazık ki onun kabına sığamayan ruhu artık o ortamda soluk alamazdı. Sınırlar dar geliyordu. Ve günün birinde memleketinden, sevdiklerinden uzaklaşmaya karar verdi. Suriye ve Lübnan'da da aradığını bulamadı. Orada da çevresiyle dil birliği kuramadı.

Paris üzerinden Doğu Almanya'ya gitti ve orada kaldı.

Birbirimizi görmeye fazla fırsatımız olmuyordu. Rastlantıya kalsa da sıcak, hoş olurdu karşılaşmalarımız. Fiziği değişmemişti. Eski gün-

lerdeki gibi hareketliydi, gücü kuvveti yerindeydi. Saçları beyazlaşmıştı bir tek. Omuzlarının üzerinde gerçek bir şair kafası taşıyordu.

Ne yazık ki İstanbul'dan ayrıldıktan sonra üretemedi. Bir şeyi eksikti sanki. Kırılmış, kalemini bir kenara bırakmış ve susmuştu.

1940'tan itibaren İstanbul Ermeni edebiyat camiasında tanınıp ün kazanan ve şiirleriyle yeni bir sayfa açan Aram için yurtdışı verimli olmadı.

Paris'teki karşılaşmalarımızda kendisini hep teşvik eder, yeniden kaleme sarılması için tavsiyede bulunurdum; ama nafile! "Bakalım" der, geçiştirirdi. Onu edebiyata döndüremedim. Kırgın bir insanın ruhsal sıkıntısı yansıyordu gözlerinden.

Son karşılaşmamızda kendi kitabını arıyordu. 1949'da İstanbul'da basılan *Kağaki Jığhorin Meç* [Kentin Gürültüsünde] adlı kitabı onda yoktu. Adıma imzaladığı nüshayı kendisine göndermemi rica etti. Söz verdim ve gönderdim.

Sevgili arkadaşımız yok artık ve bizi ziyarete gelmeyecek; ne eski anıları tazelemeye, ne de onları yeniden yaşamaya. Bu kez, bilinmeyen adresinde onu bulmaya biz gideceğiz. Bir gün bir yerde karşılaşacağız şüphesiz...

"Aşğharh", Sayı:1118, 15 Aralık 1979. Paris

Avedis Aliksanyan'ın Kaleminden Aram Pehlivanyan

Avedis Aliksanyan 1910'da Üsküdar'da doğdu. Berberyan ve Getronagan Ermeni okullarında okudu. Genç yaşta gazeteciliğe atıldı. Aram Pehlivanyan ve S. K. Zanku ile birlikte, "Nor Or" [Yeni Gün] adlı Ermenice gazeteyi yayınladı (1945-46). Gazete kapatıldı, kendisi de düşüncelerinden ötürü mahkûm edildi. Hapisten çıkınca Ermenice "Aysor" [Bugün] gazetesini çıkardı (1947). Ertesi yıl ailece Fransa'ya göç etti. Orada da Ermenice yayın hayatını uzun yıllar sürdürdü. 1984'te Paris'te yaşama veda etti.

İki hafta oldu ve şu acı gerçeği, Aram'ın artık var olmayışını hâlâ içime sindiremedim. Yaşam dolu ve çelik iradeli bu çocuk, böyle bugünden yarına, operatörün neşteri altında hiç direnmeden, hiç karşı çıkmadan yaşamdan uzaklaşsın, inanılır gibi değil.

İnanılır gibi değil, çünkü Aram Pehlivanyan bütün bir bilinçli yaşamı boyunca, her türden ve renkten haksızlığa karşı sürekli karşı çıkmış biridir.

Edebiyat alanına da A. Şavarş imzasıyla girerken adımlarını aynen bu ruhla atıyordu. 1936'dan 50'li yıllara dek A. Şavarş, beraberinde taze bir soluk getiren İstanbul Ermeni yazarlarından biri oldu. Onlar zamanın İstanbul Ermeni şiirini garip bir romantizmin boğucu sisinden kurtardılar. Özellikle aylık "Badger" [Tablo] dergisi ve haftalık "Nor Or" [Yeni Gün] gazetesinin sayfaları bu açıdan önem taşıdı.

Henüz delikanlı yaşta, hesapsız bir adanmışlıkla sosyalizme bağlandı. İlerici hareketin göz alıcı simalarından biri oldu. Ne polis kovuşturmaları, ne zindanlar ona boyun eğdiremedi, onu sosyalizm yolundan alıkoyamadı.

Ve eğer sonraları, sürgün hayatının acımasız saldırıları karşısında şair geri çekilip sustuysa da, siyasi eylemci Aram, fikir mücadelesi barikatında, varlığını yaşamının sonuna dek yılmadan sürdürdü.

Güle güle Aram yoldaş, dostum benim.

"Aşğharh", Sayı:1119, 29 Aralık 1979, Paris

BABAMA İLİŞKİN BİRKAÇ ANI

Babam öldüğünde on beş yaşındaydım. Çocukken, insan babasını ancak özel bir yönden, günlük yaşamın içerisinde tanıyabiliyor. O zamanlar ufkum doğal olarak daha sınırlı olmasına karşın babamın dünyaya bu denli açık, yalın olarak göstermediği karakterinin o bir bölümünü betimleyebileceğime inanıyorum.

Baba Aram Pehlivanyan, dost, şair, meslekdaş ve yoldaş Aram Pehlivanyanlardan farklıydı; ama bir yandan da bunların hepsi aynı adamdı.

Şefkatli bir adamdı babam. Yalnızca bana karşı değil, sevdiği herkese karşı böyleydi. Sevdiğinde sınırsız ve koşulsuz severdi. Dostluklarını da düşmanlıkları gibi korur, çoğunlukla dostlarına da, düşmanlarına da sarsılmaz biçimde sadık kalırdı.

Cömert bir insandı. Hesapsız kitapsız, dolu dolu verirdi elindekileri. Bunun mantıklı bir hareket olup olmadığına da aldırmazdı. Örneğin bir keresinde kalabalık bir ailesi olan yoksul bir arkadaşım beni görmeye gelmişti. Babam birden onu kendi giysi dolabının önüne götürdü ve aptallaşmış bir halde duran gence şöyle dedi: "İstediğin her şeyi al!" Babam paraya hiç önem vermezdi. Yeterli parası olduğunda fazla düşünmeden harcardı. Annemin bütün üzüntüsüne karşın babam asla parayı yönetmeyi bilemedi.

Aram Pehlivanyan çabuk öfkelenen de bir insandı. Öfke nöbetleri ürkütücüydü; ancak bu patlamalar geldikleri gibi çabucak kaybolup giderlerdi.

Adalet anlayışına sahip, dürüst bir insandı. Haksızlığın, insanların aşağılanışının yanında asla yer almazdı. Doğu Almanya'da (Demokratik Alman Cumhuriyeti) hüküm süren ikiyüzlülüğe karşın babam bana düşüncelerini açıkça ve korkusuzca ifade etmeyi, yönetici erke karşı eleştirel bakış açımı hep korumayı, güçsüzlerin davasını üstlenmeyi ve insanlarla çok çabuk yakınlaşmayı öğretti. O zamanların Doğu Almanya'sındaki bu eğitim, içimde pek çok çatışmaya neden oldu. Babam, Demokratik Alman Cumhuriyeti'ni, böyle bir eğitimin sonuçlarını tahmin edebilecek kadar iyi tanımasına karşın bana asla gizlenmem ya da fırsatçı bir tutum benimsemem yönünde bir telkinde bulunmadı.

Sık sık hüzünlenmesine karşın bir çocuk gibi neşeli ve coşkulu da olabilen bir insandı babam. Böyle zamanlarda daha rahat davranabilmenin tadını çıkarır ve neşesini çevresindekilere bulaştırırdı. Ben de birine şaka yapmışsam bunu babama anlatmayı yeğlerdim; çünkü o, bana vaaz vermek yerine, yaptığım şakayı kocaman bir gülümsemeyle karşılardı.

Göçmen olmanın kendisinde uyandırdığı duygulara ilişkin tek söz etmezdi. Ancak ona dikkatlice baktığımda İstanbul'a, eski dostlarına, doğduğu ülkenin iklimine ve mutfağına duyduğu özlemi kolayca görebilirdim. Çalışma masasının üzerinde, dostu Nazım Hikmet'in fotoğrafının yanı başında, daha küçük boyutta siyah beyaz bir fotoğrafta Kızkulesi görülürdü. Babam doğduğu ülkeden ayrıldığı günden itibaren bu fotoğrafı, gittiği her yere beraberinde taşıdı. Onun, ülkesine duyduğu özlemi anlatabilmek için Karadeniz kıyısında Soçi'de yaptığımız iki haftalık tatili hatırlamam yeterli. Babam, sık sık balkonda oturur, elindeki portatif radyoda Türkçe bir istasyon arar ve uzun süre tek kelime etmeden İstanbul'un bulunduğu yöne doğru bakıp denizi seyrederdi.

Dışarıdan gelen misafirler ona, sevdiği ve tadamadığı için üzüldüğü yemekleri getirirlerdi sık sık. Örneğin, annem, Nazım Hikmet'in yaşamının son döneminde birkaç kez Leipzig'e babamı görmeye geldiğinde ona hep kaşkaval getirdiğini anımsar. (O gün-

lerde büyük şair hayli rahatsızdı. Öyle ki, üç kat çıka bilmesi için, babamın, arada dinlensin diye ona bir sandalye götürmesi gerekmişti.) Babamı yılda bir kez görmeye gelen kız ve erkek kardeşleri arabalarına çeşit çeşit meyve, sebze, yaprak ve midye dolması yüklemiş olarak gelirlerdi ziyarete. Ailenin biraraya geldiği böylesi günlerde Sarkis amcam geleneksel olarak tulumba tatlısı hazırlardı.

Yeni vatanı Almanya'da babamın yadırgadığı, hoşuna gitmeyen pek çok şey vardı. Her şeyden önce Almanların kafa yapısını anlayamıyordu. Onların yönetici erke duydukları körü körüne bağlılık onu eğlendiriyordu bile biraz... "Bu Almanlar koyun gibi" derdi hep... Alışkanlık gereği uyulan yazılı ya da yazılı olmayan kuralları çiğnemekten hoşlanırdı; polislerin önünde kırmızı ışık yanarken karşıdan karşıya geçmek, halkın malı dendiği halde toplanması özel olarak yasaklanan kiraz ve mısırların izini sürmek için her yaz yola çıkmak vs...

Yine de büyük kültür ve bilim mirasları nedeniyle Almanlara derin bir saygı duyardı; ama Doğu Almanların toplumsal yaşamının dışında kaldı hep, sadece bir iki Alman arkadaşı oldu.

Babam komünist olmakla birlikte Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde hoşuna gitmeyen pek çok şey vardı. İnsanların sindirilmesi ve gözetlenmesi gibi, sosyalizm adı altında gerçekleşen birtakım uygulamalar ve aptalca sınırlı bir bakış açısının ürünü olan propagandalar onu tiksindiriyordu. Bütün bu eleştirilere karşın Demokratik Alman Cumhuriyeti'ne, kendisini kabul ettiği için minnettardı. Yaşamının son günlerine kadar komünist kaldı ve kapitalizm karşısında sosyalizmi, kuşkusuz tam anlamıyla gelişmemiş olmasına karşın tek seçenek olarak gördü.

Ailesi sayesinde özel yaşamı sadece özlemlerle dolu olmaktan kurtuldu. Bunun dışında Leipzig'de hoşuna giden pek çok şey de vardı. Geleneksel olarak son derece yüksek seviyede olan Leipzig' deki müzik yaşamı babamı çok etkiledi ve kendisi bu birikimden en iyi biçimde yararlanmaya çalıştı. Müziğinden sonsuz bir zevk

aldığı Bach'ın yaşamış olduğu kentte bulunmak ve Bach'ın koro şefliği yapmış olduğu Saint Thomas kilisesindeki konserleri izleyebilmek kendisi için büyük bir mutluluktu. Neredeyse her zaman evimizi dolduran Bach'ın müziğinin babama pek çok defalar sıkıntılı saatleri atlatmada yardımcı olmuş olduğuna inanıyorum.

Kesinlikle talihsiz olarak nitelenemeyecek olmasına karşın babamın, doğduğu ülkenin ve anadilinin uzağında geçen yaşamı, sonuçta siyaset adamı Aram Pehlivanyan'ın ön plana çıkmasına, şair A. Şavarş'ın ise geri plana itilmesine neden oldu. Babam 1962/63 arasında Türkçe son bir şiirler dizisi daha yazdı. Bu şiirler anılarından ve Almanya'daki ilk izlenimlerinden doğup ortaya çıkmıştı. Ardından şair sustu, belki de şiirini geliştirmesi için gerekli olan toprağı yitirmişti. 1979'da ölümünden hemen önce, yaşamının son günlerine yaklaştığını hissederek yeniden kısa şiirler ve notlar yazmaya başladı; ancak bu kez yazdığı dil Ermenice idi.

Meline Pehlivanyan
"Souvenirs sur mon père"
27 Aralık 1996, Berlin

2

D U Y U R U

TKP, Leninci savaş erlerinden birini yitirdi. Türkiye işçi sınıfının yiğit evladı, TKP MK Politik Büro üyesi Ahmet Saydan yoldaş, ağır bir hastalıktan sonra, 62 yaşında gözlerini dünyaya yumdu.

Ahmet Saydan yoldaş, 1 Ağustos 1917'de, emekçi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Zor koşullarda, yoksulluk içinde büyüdü. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdi. Daha üniversite yıllarında işçi sınıfının devrimci davasıyla bağlandı. Türkiye komünist gençlik hareketine katıldı. II.dünya savaşı boyunca Hitlercilere, gericiliğe, militarizme karşı gençliğin anti-faşist birliği için aktif olarak çalıştı. Faşist saldırganlara, barbarlara karşı, yüce Lenin'in ülkesiyle, Sovyetler Birliği ile dayanışmayı vargücüyle savundu. Bu dönemde, faşist yönelimli Saraçoğlu hükümetince tutuklandı.

TKP sıralarına bu çetin sınavlardan geçerek geldi. İllegal koşullarda, egemen sınıfların her türlü baskı ve terörüne yılmadan göğüs gerdi. Faşizmin belinin kırılmasından sonraki dönemde, legal Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'nin kurulmasında aktif rol aldı. Sınıf sendikalarının örgütlenmesinde ve birliğinin oluşturulmasında önemli katkıda bulundu. 1946 yılında TSEKP'nin kapatılmasıyla bir kez daha tutuklandı. Poliste, ağır, sert işkencelerden, tabutluklardan boyun eğmeden, komünist onurundan en küçük bir ödün vermeden, devrimci inancını hiç bir zaman yitirmeden geçti. Uzun yıllar zindanlarda yattı.

Ahmet Saydan yoldaş, barış, demokrasi, ulusal bağımsızlık ve sosyalizm savaşında parti sıralarında temel örgütten, Politik Büro'ya kadar her düzeyde sorumlu görevler aldı. Uzun yıllar ajitasyon-propaganda dalında çalıştı. Partinin verdiği her görevi, örnek Leninci disiplinle yerine getirdi. Oportünizme ve likidatörlüğe karşı savaşta, her zaman Leninci doğrultuda yer aldı. İşçi sınıfı düşmanlarıyla, polis ajanlarıyla ödünsüz savaştı. 1973'de, TKP'nin yeni atılımına bütün varlığı ile yardımcı oldu. Yeni parti kadrolarının eğitimine, devrimci yolda yetişmesine, komünist hareket içinde elde ettiği zengin deneylerle değerli katkılarda bulundu.

Türkiye ve uluslararası işçi hareketinin değerli savaşçısı, Ahmet Saydan yoldaş, tüm yaşamı boyunca Marksizm-Leninizme, proletarya enternasyonalizmine sımsıkı bağlı kaldı. SBKP ile TKP arasındaki kardeşçe bağları daha da pekiştirmek, dünya komünist hare-

ketinin Marksçı-Leninci birliğini daha da güçlendirmek için yorulmak bilmeden çalıştı. TKP'nin Leninci ideolojik, örgütsel birliğini her zaman göz bebeği gibi korudu.

Bütün partili yoldaşlara, ailesine ve yakınlarına baş sağlığı diler, derin acılarını paylaşırız.

Anısını her zaman canlı tutacağız.

Türkiye Komünist Partisi

Merkez Komitesi

13 Aralık 1979

TKP'nin Aram Pehlivanyan'ın ölümünde yayınladığı 13 Aralık 1979 tarihli duyuru. Duyuruda yalnızca Ahmet Saydan adının geçmesi, asıl adı Aram Pehlivanyan'dan, onun Ermeni kimliğinden, Ermenice gazetecilik yaşamından ve bunun siyasi içeriği ile sonuçlarından hiç söz edilmemesi, "emekçi" bir ailenin çocuğu olarak "yoksulluk içinde"(!) büyüdüğünün söylenmesi dikkat çekici. Duyurunun TKP'nin kitleselleşme iddialarıyla aynı döneme rastlaması da bir başka ayrıntı...

ARAM'IN TABUTU ÖNÜNDE

Türkiyeli Panteon'da ışıyor işte adın
yurttan uzak ölmek çalışmaktan daha zor
gerçeğe ters düşsem de öldüğüne inanamam
karıştın ölümsüzlere sen de Suphilerden Nazım'a
ayrılık saymıyoruz sensizliği biz Aram.

Bir örnek bırakıyorsun bize çok değimli
belleğimizde pırıl pırıl izdüşümün
doğa ayırsa da seni aramızdan ne gam
boş kalacak değil kavgada yerin
anca ve kanca yine de beraberiz Aram.

Bin diriliriz bilirsin bir düştüğümüz yerde
bu gerçekte, bu iyimserlikte gücümüz
doğaya kahretsem de sana ağıt yakamam
bir savaşım şiiri say bunu da
başka hamurdanız çünkü hepimiz Aram.

Kurtuluşa adanmışlık dedin mi
senin gibi komünist yazılmalı
ağırbaşlı, cesur, çalışkan olmalı adam
sen içinde borayla dışı sütliman
namus işçisiydin tertemiz Aram.

Savaşçının gözyaşı çeliğe su
kayıp büyük ve koygun olursa acı
nasıl ezim ezim yüreklerimiz anlatamam
ağlamayın dersen çok istemiş olursun bizden
içimizden taşanı zaptedemeyiz Aram.

Omuzladık belle senin silahını da
ne zaman nerde ve nasıl yitersek yitelim
utku günü yoklamada olacağız bitamam
rahat uyu sen yoldaşım, dostum
amaca varana dek bayrak dürmiyeceğiz Aram.

Fahri Erdinç
14 Aralık 1979

EPİLOG

Yalnız yazılmış olan değildir tarih. Belki de tarihi tümüyle belirleyecek olan, ona yön, içerik, biçim verecek olan daha yazılmadı, yazılamadı, yazdırılmadı. Tarih diye egemenlerce olsun, karşıtlarınca olsun belirlenmiş, belli çıkarlar doğrultusunda yontulup yönlendirilmiş, yanlı hesaplı bir kronoloji sunulur çoğunlukla. İnsan düşüncesinin nesnel, bilimsel, özgür gelişmesinde tarihin payı düşünülürse, var olan, dayatılan tarihlerle nasıl bir "tahrifata" (değiştirmeye!), "tahribe" (yıkıma!) yol açıldığı kolaylıkla görülür.

Yaşanmış tarihin tanıkları arasında kimi zaman bir halk şarkısı, kimi zaman bir şiirin birkaç dizesi de bulunabilir. Yazanı, söyleyeni göçüp gitmiştir aramızdan.

Aram Pehlivanyan ya da öteki adıyla Ahmet Saydan, ömrünü insanların barış içinde, eşit haklara sahip, sömürülmeden yaşayacağı daha adil bir dünya görüşüne adamış insanlardan biri, günahı ve sevabıyla.

Ne yazık ki, amaç edinilmiş bu ilkeler daha onlara ulaşma yolunda iken ve verilen çaba sırasında hoyratça çiğnenir çoğunlukla. Amacı gerçekleştirme aşamasında gücü elinde bulunduranlar ona ulaşırken iyi kötü, haklı haksız her yolu, her aracı, her yöntemi uygun görmüşlerse, her şeyi "mubah" (din terminolojisine daha uygun gelebilecek bir sözcük) saymışlarsa suyun başına geçtiklerinde işin gereğine göre mi davranacaklar?

Ben tanıdığımda Aram Pehlivanyan'ın buram buram İstanbul tüterdi burnunda. Özellikle Üsküdar... Klasik müzik vurgunu, sanata ve edebiyata düşkün, dilde köktenci temizlemelere karşı, eskiyle bağını koparmamış bir Türkçe yeğlerdi yazdıklarında.

Geçmiş, kimi zaman karanlık bir mağaraya benzer, içine girmek çok kolay değildir. Görünen, görünmeyen ne engeller çıkar önüne insanın. Biraz ışık tutmayagörün karanlık mağaraya, kaçanlar, saldıranlar... Geleceğe bilinçle gidebilmenin önkoşullarından biri de, geçmişte karanlık bir nokta bile bırakmamaya çalışmak olsa gerek.

Düşmanları neden düşmandı ona, dostları neden dost? Bir gün belki onun da yaşadıkları, tanık oldukları açıklığa kavuşur.

Bana, düşüncemi almak için zaman zaman okuduğu, şimdi belli belirsiz anımsadığım bazıları dışında tanımıyorum şiirlerini.

Kaybolup gidecekti bu şiirler. Söyleyeceği ne çok şey vardı belki de, elde bulunan yazdıkları dışında, kim bilir dostlarında ve düşmanlarında ne anılar bırakmıştır.

Neden çalışma coşkusunu yitirdi, ya da onda bu coşku yok edildi? Ölüme hızla gidişin gizleri nelerdi? Coşkusunu yok eden nedenlerde aramalı biraz da bu gizleri. Karanlıklara karışıp silinecek mi kimi gerçeklere götürecek izler?

Hüseyin Erdem
yazar, şair, araştırmacı
2 Eylül 1999, Köln

Dizin

Açıkgöz, Hayik 93
Adana 7
Agro, Tahir 93
Ağasyan, H. 56
Ahmet 19
Aliksanyan, Avedis 7-9, 88n, 95, 97, 99
Alınan(ya) 7, 18n, 86n, 95, 96, 103
Amerikan 41, 95
Amerikan Koleji 92
"Amsıvan Kirk" 9
Ancelo [Mikel] 72
Ara Keğetsig 96
Aram 93, 94, 99, 106
Aras Yayıncılık 96
Arhavi, Mustafa 93
Arnavutluk 94
"Aşğhadank" 7, 97
"Aşğharh" 88
Ateş, Bahri 93
Auerbachskeller 84, **86**
Avo **88**
Aydınlatan, İbiş 93
"Aysor" 99

Bach, J. Sebastian 83, 84, 86(n), 103
"Badger" 9, 99
Bağlarbaşı (meydanı) 7, 85
Balkanlı, Yusuf 93
Beethoven [Betoven] 72, 95
Benneci, Celal Zühtü 93
Berberyan okulu 99
Berlin 7, 88, 94, 103
Beyoğlu 19
Beyrut 85, 94, 95
Bezgin, Muharrem 93
Biberyan, Zaven 95
Bilen, İ(sınail) 94
Bir Yaşam Öyküsü 92
Birinci Dünya Savaşı 18n
Bizim Radyo 7
Boğaz 44, 85
Boyacı Artin Sokak 7
Budapeşte Radyosu 92, 94
Bulgaristan 92

Cem Yayınları 92
Ceylan, Ali 93
Civan, Hasan 93

Çakırlıan, Nail Vadeti 93
Çamlıca 86
Çavuşoğlu, Nihat 92
Çılgın, Ahmet 93
Çin 41
Çolu, Mehmet 93

Değmer, Dr. Şefik Hüsnü 93
Dekarı 71, 72
Demiray, Hakkı 93
Demiröz, Hüseyin 93
Demokratik Alman Cumhuriyeti 7, 101, 102
Doğu Alman(ya) 7, 97, 101, 102
Dosdoğru, Dr. Hulusi 93

Engin, Nevzad 93
Erçin, Hasan 93
Erdem 94
Erdem, Hüseyin 108
Erdinç, Fahri 106
Erivan 96
Erkman, Faris 93
Ermeni Komünist Partisi 96
Ermeni(ce) 7, 8, 10, 69, 72, 74, 75n, 77, 85, 88-90, 92, 95-99, 103, 105n
Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti 92
Erzurum 7
Esayan okulu 97

Faust 84, 86(n)
Fleischer, Christa 7
Fransa 7, 18n, 41, 92, 97, 99

Galata 7
Getronagan 7, 92, 97, 99
"Gırung" 7, 77, 95, 97
Gobelyan, Yervant 95
Goethe 84, 86(n)
Gomidas 75, 95
Göztepe 92
Gündüz, Veli 94
Güney Amerika 82
Güran, Rasih 92
Güzel Sanatlar Akademisi 92
Güzeyli, Osman 93

Hagop 19
Halep (kalesi) 7, 79, 80, 85, 95
Hamo 11
Haydarpaşa 7
Hegel 72

İhmalyan, Jak 93, 95
İhmalyan, Vartan 92-94
İkinci Dünya Savaşı 77n, 92
İller, Leon 93
İngilizce 92
İstanbul 7, 9, 10, 19, 69, 92, 95-99, 101, 108
İstanbul Üniversitesi 7
İstanbulahayeri Gi Gançen 96

Kabacıoğlu, İhsan 93
Kadıköy 93
Kafkaslar 43
Kağaki Jığhorin Meç 7, 10, 69, 95, 98
Kalmuk, Ferit 93
Kant 72
Kapital 92
Karacaahmet 85
Karadeniz 101
Kemal, Yaşar 92
Kıvılcım, Şehabettin 93
Kızkulesi 86, 101
Konya 92
Korucu, Ahmet 93

Korucu, İsmail 93
Köln 108
Krasnaya Meydanı 40
Kuran, Hazım 93
Kuveyk nehri 95
Kuzguncuk 85
Küçük Asya 19
Küçük Çamlıca 7
Kükrek, Mümin 93
Kütahya 75

Leipzig 7, 80, 82-90, 101
Lusapatsen Mayramud 97
Lübnan 97

Macar Radyosu 94
Macaristan 92, 94
Majdanek/Maidanek 77n
Malkoç, Hadi 93
Marks [Marx] 72, 92
Maşoyan, Rupen 95
Maydanek 76, **77**
Medzarents 8
Mefisto 86n
Meline 7, 103
Meuse Cephesi 17, **18**
Minçev Lusapats 97
Mirig'in meyhanesi 85
Moda 92
Montmartre 85, **86**
Moskova (Radyosu) 7, 92, 94

Nayiri 43
Nazım (Hikmet) 92, 94, 101, 106
Nazi 77n
Nersesyan-Yermonyan okulu 7
Nesin, Aziz 92
Nihat 93
Noel 27, 86n
"Nor Or" 7, 9, 95, 97, 99
Nuh'un gemisi 40

Okyanusya 41
Olimpos 20

Öçmen, Müntekim 93
Özçelik, Mustafa 93
Özden, Mehmet 93
Özdoğu, Hüsamettin 93
Özgürlük Heykeli 44

Paris 88, 94, 96-99
Paris 75n, 86n, 88, 94, 96, 97-99
Pehlivanyan, Aram 7, 10, 69, 91-95, 97, 99, 100, 103, 105n, 107, 108
Pehlivanyan, Meline 7, 103
Pekin Radyosu 92
Polonya 77n

Recep 92, 93
Ren [Rhein] 44
Robert Kolej 92, 93
Rum 85
Rusça 86n

Sabahattin 70, 71
Saint Thomas kilisesi 103
Sarı Nehir 20
Sarkis [Pehlivanyan] 7, 102
Saydan, A(hmet) 92, 105n, 107
Selimoğlu, Sebati 93
Sen [Seine] 44
Sertel, Zekeriya 92, 94
Sezik, Galip 93
Sibil 8
Sihirli Çiçek 92
Soçi 101
Sokrat 72
Sovyetler Birliği 86n
Soyuarar, Sabri 93
Spartaküs 76
Sputnik 84, **86**
Suphi [Mustafa] 106
Suriye 7, 85, 95, 97

Şamikyan, Barkev 93
Şavarş, A. 8-10, 69, 95, 96, 99, 103
Şirag 43
Şişli 19

Tahir, Süleyman 93
Tarpinyan, Mari Anahit 7
Tekeyan 8
Tezcan, Ahmet 93
Thomas Kilisesi 86n
Thomaskirche 84, **86**
Thorez, Maurice 96
"Tiriçk" 97
Titiz, Ahmet 93
TKP 7, 92-94, 105n
Toranyan, Toros 95, 96
Trafalgar Meydanı 40
TSEKP 93
Türk(çe) 80, 82, 83, 85-87, 92, 94, 101, 103, 108
Türkiye Komünist Partisi (TKP) 7, 92-94, 105
Türkiye(li) 8, 92, 94, 95, 106

Urartu 43

Üsküdar 7, 85, 86, 92, 93, 99, 108

Vardar, Ragıp 93
Vartan 93
Veli 94

Yahudi 85
Yeni Mahalle 7, 85
Yirmi Sınıf İhtiyat Askerlik 92

Zanku, S(arkis) K(eçyan) 7, 9, 95, 97, 99
Zaryan, N. 96

İÇİNDEKİLER

Ermenice Basıma Önsöz [S. K. Zanku] 8

KAĞAKİ JIKHORİN MEÇ ADLI KİTAPTAKİ ŞİİRLER

1. Hamal Hamo ... 11
2. Arzu ... 14
3. Çanlar 15
4. Cadde ... 16
5. Selam ... 19
6. Mektup ... 22
7. Yalnızlık ... 26
8. Noel ... 27
9. Gece ... 29
10. Köprü ... 30
11. Türkü ... 32
12. Türkü ... 33
13. Türkü 34
14. Yarın ... 35
15. Hasret ... 38
16. Barışa Selam ... 40
17. Halkım ... 43
18. Sessizlik ... 46
19. Yaz ... 48
20. Zafer ... 50
21. Sigara ... 51
22. O ve Ben ... 53
23. Toprak ... 56
24. Bekleyiş ... 59
25. Sevgilime Mektup ... 61
26. Akşam ... 64
27. Gece ... 65

KAĞAKİ JIKHORİN MEÇ'TE YER ALMAYAN ŞİİRLER

28. Güle Güle Sabahattin ... 70
29. Hasret ... 73
30. Gomidas 75
31. Ay Işığında Sonat ... 76
32. Yiğitlik ... 78
33. Boksörler ... 79
34. Yalnızlık ... 81
35. Hani ... 83
36. Weihnachtsmarkt ... 84
37. Bahar Yağmuru ... 87
38. Avo'ya İki Satır ... 88
39. Baharla Birlikte ... 89
40. İnsanı Sevmek ... 90

PEHLİVANYAN'IN YAŞAMINA İLİŞKİN TANIKLIKLAR

İhmalyan'ın Kaleminden Aram Pehlivanyan ... 92
Toranyan'ın Kaleminden Aram Pehlivanyan ... 95
Zanku'nun Kaleminden Aram Pehlivanyan ... 97
Aliksanyan'ın Kaleminden Aram Pehlivanyan ... 99
Babama İlişkin Birkaç Anı [Meline Pehlivanyan] ... 100
TKP Duyurusu ... 104
Aram'ın Tabutu Önünde [Fahri Erdinç] ... 106
Epilog [Hüseyin Erdem] 107

Dizin ... 109
Belgeler ve Fotoğraflar 112

Belgeler ve fotoğraflar...

Üsküdar: Pehlivanyan ailesinin 1943'te evleri yanıp Nuhkuyusu Caddesi'ne taşınıncaya dek Üsküdar'da ikamet ettiği Acemoğlu Sokağı'nın bugünkü hali (1999). Aram Pehlivanyan'ın babası Arabacı Yervant efendinin arabalarının yerini otomobiller, artık çok azı ayakta kalan semtin ahşap evlerinin yerini ise betonarme binalar almış..

Tasdikname alan talebenin künyesi

Adı Aram

Doğduğu yer Üsküdar

" tarihi 333

Milleti

Tabiyeti Türkiye cumhuriyeti

HUSUSİ

Üsküdar

NERSESYAN - YERMONYAN MEKTEBİ

İLK KISMI TASDİKNAMESİ

TAM NUMARA	KAZANILAN NUMARA	TALEBENİN		TASDİKNAMENİN	
		Tahsil derecesi	Tasvir kavaidi numarası	Kıraat numarası	Ebcedi numarası
130	104	3'ü	10	4	34

Rafi Aram efendi mektebimizde ilk tahsilini ikmal ve bilimtihan [illegible] sınıfa ihrâz eylemiş olduğunu gösteren işbu tasdiknamesine verilmiştir.

Mektebin resmî mührü

Müdür

Tarih [illegible] 1932

İlk Mektebi

Üsküdar: Aram, birçok Üsküdarlı Ermeni çocuğu gibi ilköğrenimini semtin okullarından Nersesyan-Yermonyan'da tamamladı. Diplomasında, nice aydınlar yetiştiren ünlü müdire Nemzar [Noyemi] Krikorisyan'ın imzası vardı (1932).

Üsküdar

Ermeni yermandan Ermeni mahallesi Ağa sokağında mukim

musaddak hususi mekteplerden

olduğuna dair şehbverildi, 3. İlkteşrin [illegible]

Nufus Teskeresi Suretidir

İsim ve şöhreti	Pederi ismile mahal ikameti	Validesi ismile mahal ikameti	Tarih ve mahal veladeti	Sanat ve eşgal ve Hüsnü ve itibarı salahiyeti	Milleti	Derecat ve sınıf askeriyesi	Muaf ve tecerrüd olup olmadığı
Pehlivanyan Aram efendi	Arabacı Yervant efendi	Vartanuş	15 Recep 1293 / 5 Temmuz 313 Üsküdar		Ermeni		

EŞKÂL				SİCİL NUFUSUNA KAYIT OLUNAN MAHALL				
Boy	Göz	Sima	Alameti farika sabite	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve karye	Sokağı	Teskere numarası
				İstanbul	Üsküdar Kazası	yeni mahalle	Bağcı ağası	6

Teskereyi veren memur 24 Eylül 333

Üsküdar: Aram Pehlivanyan'ın ilkokul diplomasının arka yüzündeki nüfus tezkeresi sureti. Henüz Soyadı Kanunu çıkmamıştır ve günümüz tabiriyle nakliyecilik yapan babası da, "Arabacı Yervant efendi" lakabıyla anılmaktadır.

İstanbul: Aram Pehlivanyan ortaokul ve liseyi her gün Üsküdar'dan vapurla gidip geldiği Galata'daki Getronagan Ermeni okulunda 312 no'lu öğrenci olarak okudu (1933-38).

Galata: Aram Pehlivanyan (arka sıra, sağdan ikinci) Getronagan okulunun geleneksel lise mezuniyet fotoğrafında. Üçüncü sıranın sol başında ise kalem ve fikir arkadaşı Sarkis Keçyan Zanku (1938).

NOR OR

ՆՈՐ ՕՐ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

NOR OR
Edebiyat, sanat ve içtimai hayatları bahsedan haftalık gazete

Թիւ 28

Galata Billor sok. No. 10

26 Ocak 946

Ա. ՏԱՐԻ 28 ՅՈՒՆՎԱՐ 1946 | ԳԻՆ 10 ՂՐՈՒՇ | ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՇԱԲԱԹ ՕՐ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՃԱՅԱԳՈՐԾՈՒՄ

●●●

[illegible]

[illegible]

HAKİKAT!

(Birinci sahifedan devam)

ve bu gün de halâ her demo'krat memleket, vatandaşlarına istedikleri yerde gidip yaşamak hakkını verir. Meselenin esası başkadır. Bazı gazetelerde yalnız Ermenilere karşı memlekette bir hava yaratmak için adetâ bir gayret bir arzu mevcuttur, ve bu gayrı mesul eller efkarı umumiye davulu zenbereği her gün, her çareye baş vurarak bir kısım vatandaşlar aleyhine kurmaktadırlar.

Ermeni milleti mihver tecavüzüne karşı, Amerikan, Rus Fransız ordularında bilfiil çarpışmış, kanını akıtmış, elde edilen zafere dünya ölçüsile olmasa, fakat kendi imkânlarının ölçüsile gayet büyük gayret katmıştır. Onun demokrasi davasına gösterdiği bu hizmete mukabil iftira ve isnadlarda bulunmak hakkaniyete bağlı, şeref ve haysiyet sahibi her insanı muhakkak ki rencide edecektir.

Ahmet Halillerin şunu iyi bilmeleri lâzımdır ki, klasik demokrasinin «Zaman ve mekân şartlarının» dahi üstünde olan, Fikir, Vicdan, teşkilatları ma hürriyetleri, milletler ve dinler arasında hukuken eşitlik gibi bir kaç temel prensibi var. Halbuki mezkûr gazetelerden hiç biri ekalliyetlerin memlekette üvey evlât muamelesi görmesine ses çıkarmaz.

Türklerle Ermeniler arasında kardeşlik bağlarının inkişafına hararetle taraftarız. Bunun tahakkukuna önderlik edecek olan da matbuattır. Fakat onun bu günkü zihniyeti arada müşterek olan her kıymeli yok etmek temayülünü gösteriyor.

A. P.

HAKİKAT!

●●●

Son günlerde bazı Türk gazetelerinin Ermenilere karşı topyekûn taarruza geçtiğine şahit olmaktayız. Buna Ermeni matbuatı gücünün yettiği nisbette mukavemet etmektedir. Fakat maalesef şunu kabul etmek zorundayız ki, Ermeni gazeteleri memleket efkârı umumiyesinde ancak ufak bir tesir sahasına maliktirler. Bu sebeple müdafaa, küçük döğüşen birine karşı toplu ilgas ile mukavemet etmek kadar beyhude ve hattâ gülünç olmaktadır. Bu vaziyeti gözönünde tutarak bizler doğrudan doğruya Türk efkârı umumiyesile temasa geçmek istedik.

Evvelâ şunu arzedeyim ki: bu satırları yazan Balkan harbinde, geçen dünya harbinde bu memleket için şahitler vermiş bir ailenin, ve daha üç sene evvel yine bu memleket için varını, yoğunu vermiş bir milletin evlâdıdır. Bu sıfatla bazı Türk gazetelerinin bu haksız tecavüzlerini hayretle, esefle karşılamaktadır.

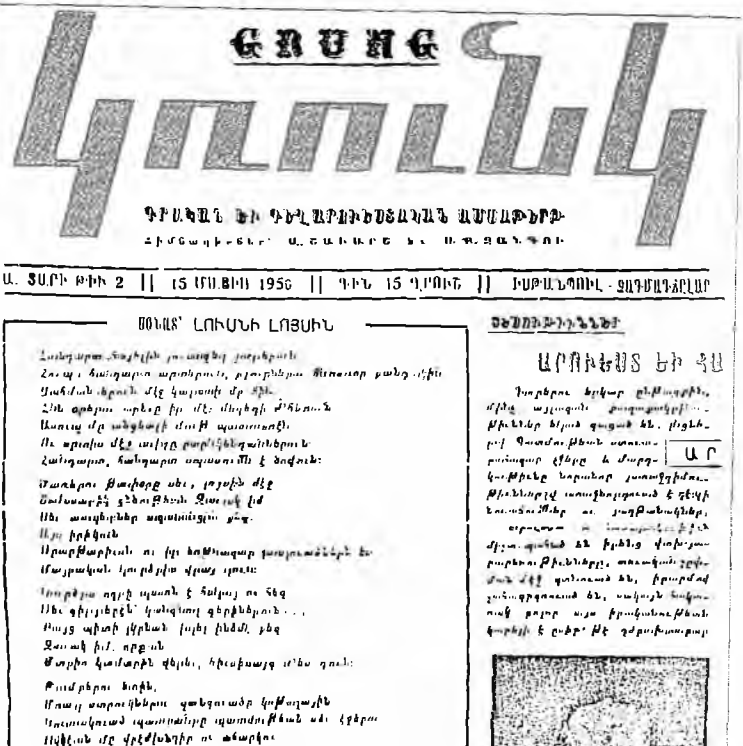
Bu gibi neşriyat yapan gazetelerin başında «Tasvir» ve «Cumhuriyet» gelmektedir. «Tasvir» elinde mariye ait bir hesap pusulasile ortalığı yaygaraya boğmaktadır. Tarihi vesikalar, hattâ maalesef hakikatın bizzat kendisi, şu veya bu tarafa istenildiği kadar çekilip şekillenmeğe müsait iki aleatikl mefhumdur. Ancak şahıslar arasında olduğu gibi, milletler arasında da dostluğun bir tek şartı var: maziyi silmek. Biz, bizim nesil maziden hak aramanın faydesiz hattâ zararlı olabileceğini idrak etmiştik, fakat şu son bir kaç senelik hadiseler, ve Türk gazetelerinin takındığı tavır, bizi tevessürle yanıldığımızı itiraf etmek mecburiyetinde bıraktı.

«Cumhuriyet» gazetesinin 25 Aralık 1945 tarihli nushasında Ahmed Halil isminde birinin «İkinci dünya harbinde Ermeni meselesi» başlıklı bir makalesi neşredildi. Mümaileyh bu yazısında Türkiyedekiler de dahil bütün dünya Ermenilerini Almanlarla işbirliği yapmış bir unsur olarak göstermeğe yelteniyor. Bu meyanda Fransada dahi Ermeniler müstevlilerle işbirliği etmişler, Ahmet Halilin İstanbulda bulunan bir Fransız dostu da bunu teyid ediyor. Bu gibi müphem kaynaklar göstererek veyahut hiç bir kaynak göstermeden isnadlarda bulunmak bir sınıf gazetecilere mahsus modası geçmiş ma'lûm bir taktiktir. Fakat işin enteresan tarafı bu değil, memlekette Alman yeni nizamına karşı sempatisiyle tanınmış «Cumhuriyet» gazetesinin, şimdi mihver taraftarlığını bütün Ermeni milletine yüklemeğe uğraşmasıdır.

Anlaşıldığına göre bu anonim Fransız vatandaşı, Fransız ordusunda Almanlarla çarpışmada, esir kamplarında, ve yeraltı faaliyetinde binlerce Ermeninin Fransa için şehid düştüğünden haberdar değil ve yahut onların hatırasına hürmet gösterecek kadar ruhasaletinden mahrum, üstelik onlarla birlikçi gösterecek kadar da küstahtır. Bir gazeteci Ahmed Halil veya onun zihniyetinde olanlar, Petenlerin, Lavalların, Darnanların, Deatların, Doriotların, Fransayı nazilere satan bütün vişici avanenin ve vişi milislerinin ermeni aslından olduklarını iddia ederler. Biz buna da hiç şaşmıyacağız. Ancak bu adamların psikolojilerine de hayran olmaktan kendimizi alamıyacağız.

Son günlerde bir de ermeni hicreti meselesi çıktı. Bu da yeni tazyiklere, bücumlara ve mütecaviz bir asabiyet havası esmesine sebebiyet verdi, yalnız şu cihet unutuldu. İstediği memlekete gidip yaşamak her vatandaşın en tabii hakkıdır. Aşağı yukarı yarım asırdır, bütün dünyada Amerikan konsoloshaneleri Amerikaya hicret etmek istiyenleri kaydederler. Bu kayıdlar memleketimizde de olur ve bu güne kadar kimsenin nazarı dikkatine çarpmamıştır; ayni zamanda yabancı diyarlardan memleketimize milyonlarca Türk göç etmiştir,

(Devamı dördüncü sahifede

ԳԻՐՈՒՆԳ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2 || 15 ՄԱՅԻՍԻ 1950 || ԳԻՆ 15 ՊՐՈՒՏ || ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ - ՀԱՍՑԵԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՈՆԱԶ՝ ԼՈՒՍՆԻ ԼՈՅՍԻՆ

ԱՐՇԻՒՆՅԱՆ ԵՒ ՔՆ

Ա Ր

Pendik: Aram Pehlivanyan (sağdan ikinci) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisiyken, arkadaşlarıyla birlikte piknikte.

İstanbul: Aram Pehlivanyan'ın yayınladığı "Nor Or" gazetesi kapatılmış, 1946 tutuklamaları ile birlikte Aram da yeniden cezaevine girmişti. Aram, Harbiye Askeri Cezaevi'nde bir grup sosyalistle bir arada. *Oturanlar soldan sağa:* Tahir Ağralı, Hilmi Seyhan, Hürriyet Ergintürk, Süleyman Taki ve ismi bilinmeyen biri. *Ayaktakiler soldan sağa:* İbrahim Topçuoğlu, Esat Adil Müstecaplıoğlu, Aram Pehlivanyan, Mehmet Bezgin, Sarı Mustafa (Börklüce), Osman Kuzeyli, Bahri Ateş ve gardiyan bir asker.

Leipzig: Aram Pehlivanyan, kendisini geçmiş nice anılara götüren tespihiyle (1961).

Macaristan: Aram Pehlivanyan, kızı Meline ile birlikte tatilde (1969).

Baltık kıyıları: Baba-kız Pehlivanyanlar (Şubat 1979)

Baltık kıyıları: Aram Pehlivanyan ve 1962'den itibaren yaşamını paylaştığı karısı Christa Fleischer (Şubat 1979).

Moskova: Aram Pehlivanyan son tatillerinden birinde kızı Meline (sol başta) ve rehberleriyle birlikte (Ağustos 1979).

Moskova: Ölümünden kısa bir süre önce (1979)

. C.

NÜFUS HÜVİYET CÜZDANI

Aile ismi, yani lâkab ve şöhreti	Bijişk Pehlivanyan
Adı	Aram
Babasının adı	[illegible]
Anasının adı	[illegible]
Doğum yeri	Üsküdar
Doğum tarihi	9 Temmuz 333

Üsküdar-Leipzig:

Aram Pehlivanyan'ın 1917'de Üsküdar'da başlayan ve şiirle bezenen yaşamı siyasetle yoğrularak 1979'da Doğu Almanya'da, *Südfriedhof Leipzig* mezarlığında son buldu. Mezar taşına kazınmadıysa da, şair, ardında şu dizeleri bıraktı:

bir varmış bir yokmuş Üsküdar
gençliğimin alevi
hayallerimin mezarı Üsküdar

Aram Pehlivanyan

"Göçmen olmanın kendisinde uyandırdığı duygulara ilişkin tek söz etmezdi. Ancak ona dikkatlice baktığımda İstanbul'a, eski dostlarına, doğduğu ülkenin iklimine ve mutfağına duyduğu özlemi kolayca görebilirdim. Çalışma masasının üzerinde, dostu Nazım Hikmet'in fotoğrafının yanı başında, daha küçük boyutta siyah beyaz bir fotoğrafta Kızkulesi görülürdü. Babam doğduğu ülkeden ayrıldığı günden itibaren bu fotoğrafı, gittiği her yere beraberinde taşıdı. Onun, ülkesine duyduğu özlemi anlatabilmek için Karadeniz kıyısında Soçi'de yaptığımız iki haftalık tatili hatırlamam yeterli. Babam, sık sık balkonda oturur, elindeki portatif radyoda Türkçe bir istasyon arar ve uzun süre tek kelime etmeden İstanbul'un bulunduğu yöne doğru bakıp denizi seyrederdi."

Meline Pehlivanyan

ISBN 975-7265-23-3

9 789757 265238

K.D.V. DAHİL